

STRATEŠKE INICIJATIVE ZA SAMOODRŽIVOST DOMAĆE PROIZVODNJE I JAČANJE EKONOMIJE BiH

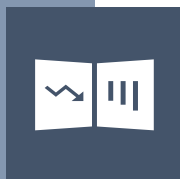
AKCIONI PLAN

SARAJEVO
BUSINESS
FORUM

Mi to možemo!

Sadržaj

UVOD I TRENUTNO STANJE EKONOMIJE U BIH

POLJOPRIVREDNA I PREHRAMBENA INDUSTRIJA

FARMACEUTSKA INDUSTRIJA

ENERGETSKI SEKTOR

AKCIONI PLAN

Uvod i trenutno stanje

Pandemija Covid-19 usljed vrlo strogih mjera u BiH za sada ima minimalne direktne uticaje na zdravlje ljudi, ali je na vidjelo donijela **veliku ranjivost i ovisnost o uvozu, dugoročne i strukturalne probleme ekonomije u BiH**, što kreira različite rizike za bh. privredu i građane općenito.

Veliki broj ljudi ostao je bez posla u prvoj fazi krize. Umjesto projiciranog ekonomskog rasta BiH od 3% u 2020. godini sa velikom sigurnošću **možemo očekivati pad BDP-a od najmanje 4 do 5%**.

Globalni lanci snabdijevanja su značajno pogođeni, te su **mnoge države pokrenule mjere u cilju dostizanja samoodržive proizvodnje** u određenim industrijskim sektorima.

Povremene nestašice određenih proizvoda na bh. tržištu ukazale su na potrebu **hitnog djelovanja** u određenim **segmentima domaće proizvodnje**.

S obzirom na promjene u svjetskoj ekonomiji, trenutna kriza zahtjeva nove inicijative i inovacije i može predstavljati **veliku šansu za pokretanje ogromnih neiskorištenih resursa u BiH i iskorištavanje geografskih prednosti za repozicioniranje bh. ekonomije**.

Sažetak

Uvozimo 3X više prehrambenih artikala i **4X više** lijekova, nego što ih izvozimo.
Uvoz lijekova iznosi 700 miliona KM.

Deficit prehrambenih proizvoda iznosi 2 milijarde KM.

Bosna i Hercegovina ne koristi dovoljno prirodne preduslove i resurse, sposobne ljude i ogromnu snagu dijaspore, koje je **potrebno ujediniti** i zemlju **povesti u novom strateškom pravcu.**

Potrebno je **napraviti pokret**, te iskoristiti trenutnu situaciju, da bi se napravila supstitucija uvoza i ojačala domaća proizvodnja sa sloganom **“Mi to možemo”** koji će se prožimati kroz sve političke opcije i sve etničke grupe, te donijeti regulative koje to podržavaju.

Podrška razvoju novih biznisa, digitalizaciji i postavljanje temelja za građenje klastera prehrambenog sektora, uključujući i usku saradnju sa start-up biznisima su **ključni faktori za uspjeh.**

Nužno je ubrzano raditi na strukturnim reformama i unaprijeđenju pozicije kojeg BiH ima u relevantnim međunarodnim rangiranjima, kao i kreditnom rejtingu države, što treba rezultirati višem nivou investicija i ubrzanim ekonomskim razvojem.

Ciljevi inicijative

1

Identificirati ključne industrije i proizvode na koje se BiH u kratkom roku treba fokusirati da bi prebrodila krizu uzrokovanu pandemijom virusa Covid-19, te postala otporna na krize u budućnosti.

2

Identificirati mjere i regulative koje je potrebno donijeti da bi bio postignut veći nivo samoodrživosti strateških industrija i proizvoda u BiH.

3

Intenzivnije se uključiti u lance dobavljača evropskih kompanija i pozicionirati se prema EU kao atraktivna alternativa za investicije i dobavljače sa Dalekog Istoka u različitim prerađivačkim industrijama.

Očekivani rezultati

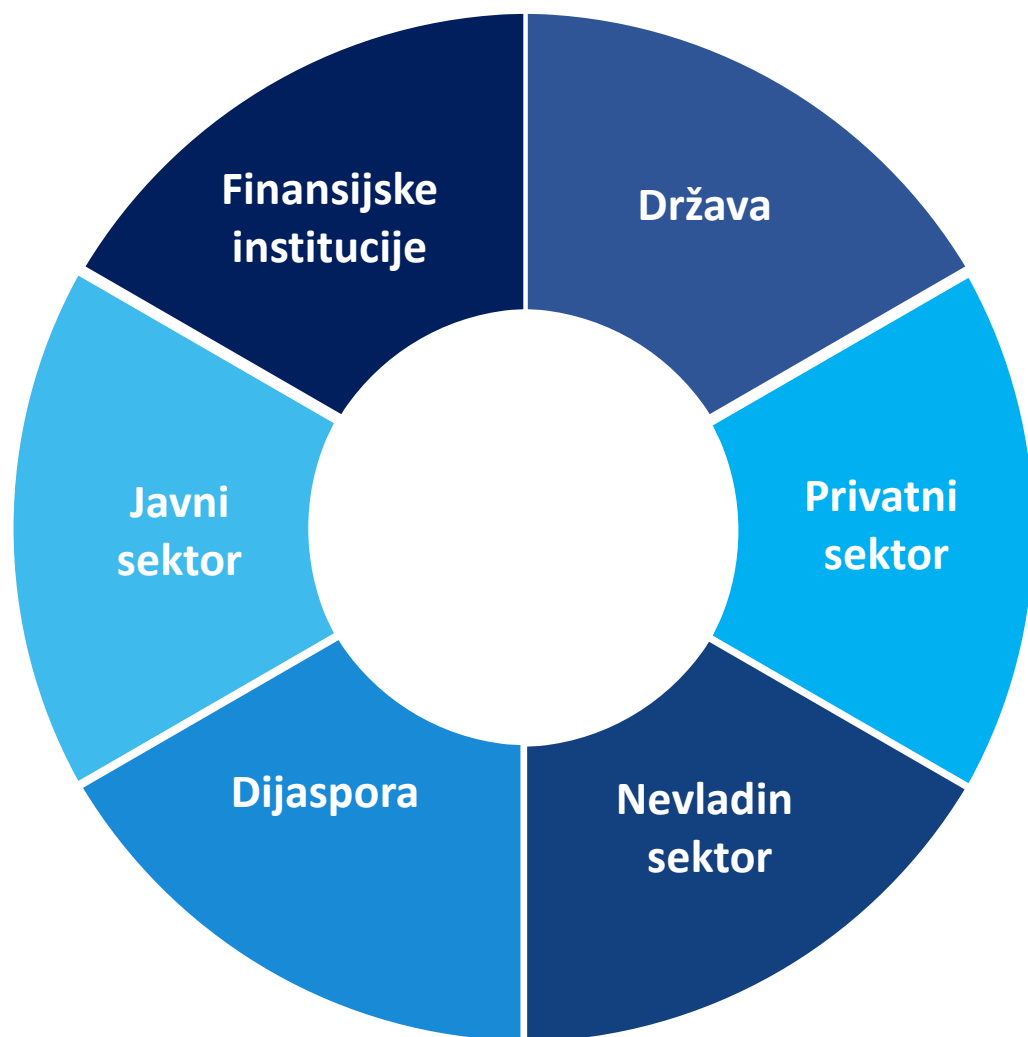
Prezentacija treba da ukaže na **kratkoročne i srednjoročne mjere**, koje je potrebno pokrenuti kako bi **BiH postigla viši nivo samoodrživosti**.

Očekivan rezultat ovog dokumenta je da se **podstaknu donosioci odluka i kreatori ekonomskih politika u segmentu zakonskih regulativa i podsticaja privredi**, kao i potencijalni **proizvođači, vlasnici privrednih resursa, finansijske institucije da pronađu efikasna rješenja, donesu odluke i pokrenu aktivnosti** koje u kratkom roku (već u ovoj godini) mogu donijeti željene rezultate.

Inicijativama i idejama navedenim u ovom dokumentu se nastoji **dati novi pozitivan momentum ekonomiji Bosne i Hercegovine** kroz fokus na samoodrživu ekonomiju koja može biti otpornija na vanjske udare.

Smanjenje uvoza i povećanje izvoza ključ su za postizanje većeg nivoa samoodrživosti i konkurentnosti.

Neophodno je napraviti pokret interesnih grupa u BiH, koji će kao glavni cilj imati zajedničko djelovanje s ciljem supstitucije uvoza

Pandemije težih oblika i prirodne nepogode moguće su i u budućnosti, što obavezuje **državu, privatni i javni sektor, javne institucije, dijasporu, vjerske institucije i nevladin sektor**, da **ujedine snage i ubrzano rade na kreiranju kratkoročnih i dugoročnih mjera i strategija dostizanja višeg nivoa samoodrživosti**.

Većina zemalja širom svijeta već poduzima mjere i korake kako bi svoje ekonomije učinile što je moguće više samoodrživim i spremnijim za buduće slične krize...

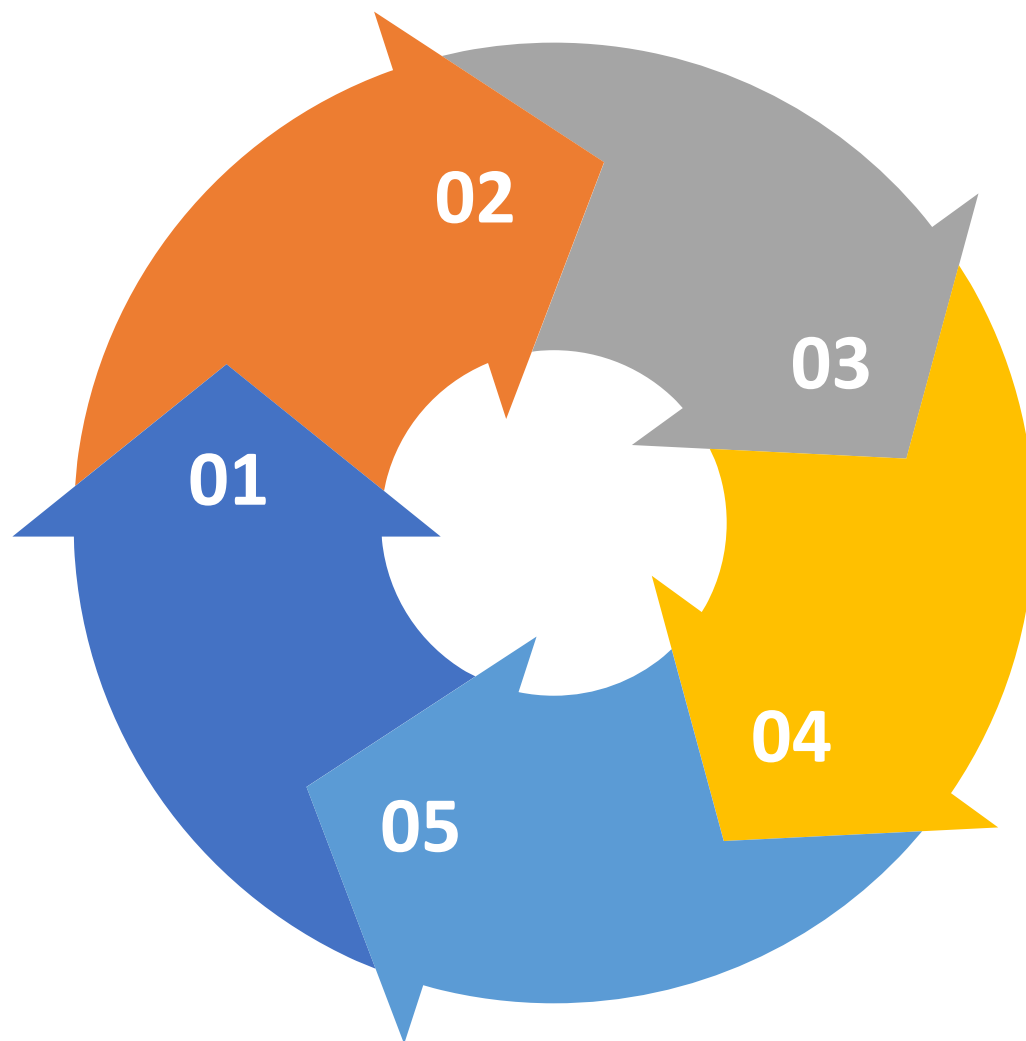
Kreirati platformu između javnosti, društva, banaka, proizvođača i potrošača sa ciljem razvoja domaće proizvodnje, smanjenja uvoza i otvaranja radnih mjesta u BiH.

BH. PROIZVOĐAČI

Tržišni lideri u segmentu proizvodnje hrane, lijekova, medicinskih proizvoda i opreme **trebaju okupiti mala i srednja preduzeća, kooperante i individualne proizvođače...**

NOVA EKONOMSKA VIZIJA

Stavljanje ekonomije u prvi plan je **ključno**, neovisno o pripadnosti različitim političkim opcijama i ubjeđenjima...

KOMERCIJALNE BANKE

Saradnja i sindikacije komercijalnih banaka u BiH je potrebna radi stabilne i dugoročne finansijske podrške prehrambenim i farmaceutskim industrijama...

ZAKONODAVNA VLAST

Dodijeliti preferencijalne statusе strateškim proizvodima u dijelu javnih nabavki, uvesti **obavezan procent zastupljenosti** na policama maloprodaje, **uspostaviti online platforme za kupovinu i prodaju** radi osiguranja tržišta i povećanja sveukupnih kapaciteta usljed nedostataka ekonomije obima...

JAVNO OBRAZOVANJE

Realizovati javnu edukaciju kroz škole uz atraktivne marketinške kampanje, **uraditi edukaciju kupaca, promociju domaćih proizvoda i domaće proizvodnje** s ciljem promjene mentaliteta domaćih potrošača, uz angažman i podršku vjerskih institucija...

Težnja ka samoodrživosti

Francuski predsjednik Emmanuel Macron izjavio je da su ključne oblasti, koje moraju biti u rukama Francuske: **proizvodnja hrane, energije i farmaceutskih proizvoda.**

Predsjednik SAD Donald Trump okupio je grupu od preko 200 lidera koji će dati preporuke kako da Amerika postane **više neovisna, samoodrživa i otporna nacija.**

Kanada razmatra kako se njihova želja za liberalnom trgovinom može izbalansirati sa potrebom da Kanada samostalno može da se brine o svojim građanima.

Druge ekonomske mjere

Uvod se mjere kako bi **spriječile kupovinu i preuzimanje domaćih kompanija** od strane inostranih investitora, a posebno sa Dalekog Istoka.

Njemačka, Francuska, Španija, Italija, Kanada, SAD...

Brojne zemlje i korporacije su postale svjesne ovisnosti o Dalekom Istoku. U želji da se ta ranjivost i ovisnost smanji **najavljaju premještanje proizvodnje i proizvodnih pogona** koji su u Aziji na zemlje koje su smještene u susjedstvu ili da postignu viši nivo diverzifikacije dobavljača.

Japan, SAD, Kanada, Njemačka...

Potrebno je da se fundamentalno preispita osnovna filozofija modela razvoja Bosne i Hercegovine (vizija, mehanizmi, glavni pokretači, itd.).

Postojeći model

Ekonomski razvoj je kratokročno orijentisan i podređen političkim previranjima.

Visok stepen decentralizacije sa preglomaznim i neefikasnim javnim sektorom.

Ekonomski razvoj hronično pati od:

- Kontinuiranog smanjenja tržišta i smanjenja broja stanovnika.
- Slabe konkurentnosti na lokalnom, regionalnom i svjetskom tržištu
- Neiskorištenih prirodnih resursa.

Razvoj po inerciji

Potencijalni budući model

Fokusirati se na dugoročan i održiv razvoj, kao i na ekonomsku otpornost.

Javni sektor orijentisati kao uslužni sektor.

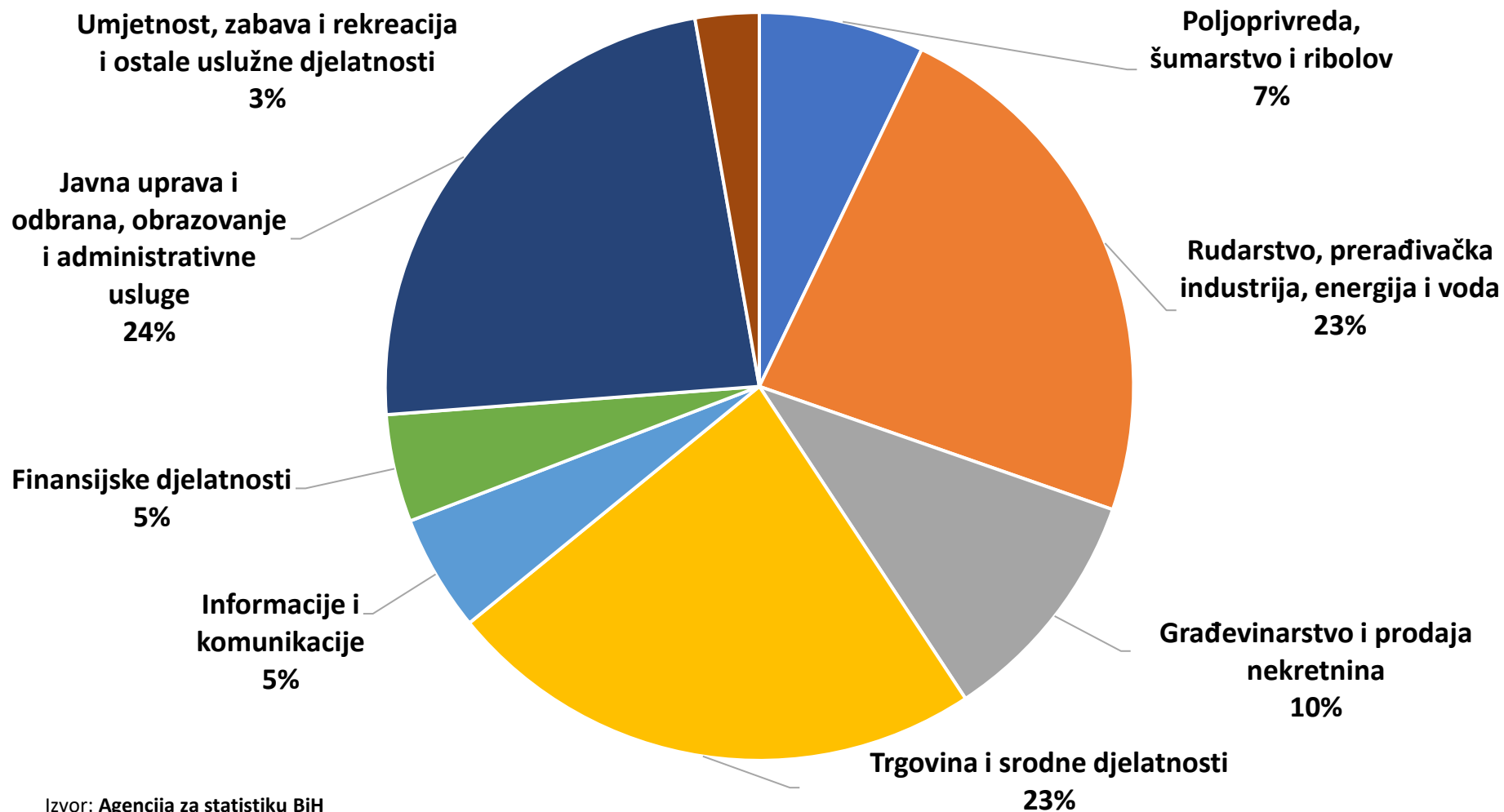
Ekonomski razvoj uskladiti sa strategijom prirodnih resursa.

Strategije razvoja bazirati na sektorima i klasterima.

Visoko konkurentno poslovno okruženje prilagoditi potrebama biznisa.

Svrsishodan razvoj

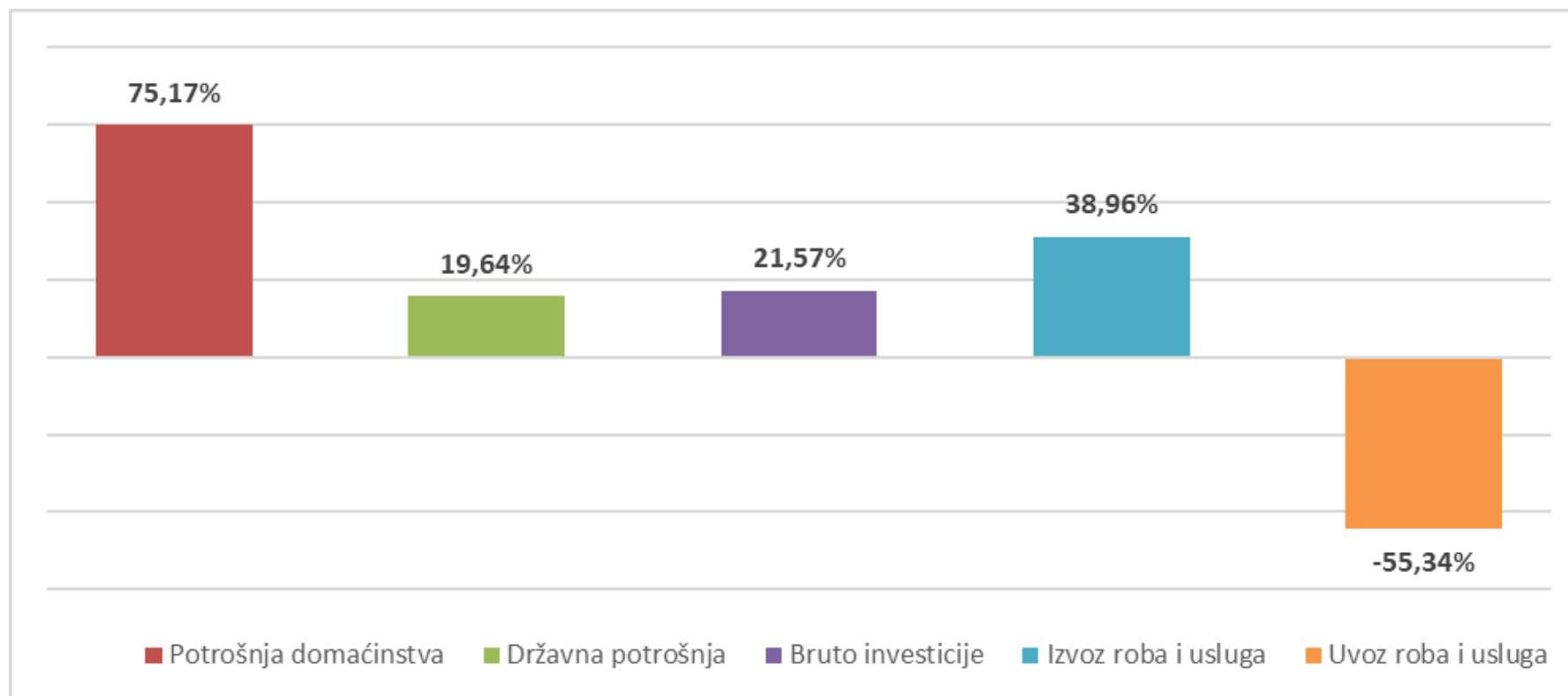
Struktura bruto društvenog proizvoda BiH (2019) ukazuje na veliki udio javnog sektora i trgovine

Izvor: Agencija za statistiku BiH

BiH ekonomski rast je baziran na potrošnji, uz veliki udio uvoza koji vrlo negativno utiče na bruto društveni proizvod

Izvori rasta bruto društvenog proizvoda u 2019. g. – rashodovni pristup

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Rast baziran na potrošnji izlaže ekonomiju vanjskim udarima, istovremeno sprečavajući širenje proizvodnih kapaciteta

Smatramo da je potreban trostrani strateški pravac za pokretanje postepenih i učinkovitih ekonomskih reformi

STRATEŠKI PRAVAC

1.

EFIKASNOST

Prelaz sa razvoja usmjerenog na javni sektor, na razvoj koji je usmjeren na **privatni / realni sektor**

2.

OTPORNOST

Prelaz sa potrošačkog na **proizvodno i izvozno orijentisan ekonomski razvoj**

3.

KONKURENTNOST

Razvoj povoljnog okruženja i **konkurentnosti**

Neefikasna državna preduzeća su ključni uzrok ekonomskih problema: narušavaju tržište rada, konkurentnost i fiskalnu stabilnost

- Preduzeća u vlasništvu države čine **značajan dio bh. ekonomije**, ali dijelom negativno utiču na makroekonomske performanse i ne doprinose dovoljno ekonomiji zbog niske produktivnosti, visoke zaduženosti i niske likvidnosti.
- Neto dobit (gubitak) javnih preduzeća u periodu 2015-2017. g. iznosi **-60 mil KM**, povrat na aktivu (**ROA**) iznosi **-0,2%**, a povrat na kapital (**ROE**) **-0,3%**.
- Kada bi ROE iznosio **4%**, iznos prosječan za državna preduzeća koja posluju sa umjerenim rizikom profitabilnosti, **BDP bi bio 3% veći**.
- **Javna preduzeća posjeduju 40% vlasništva** ukupne materijalne imovine u bh. ekonomiji, a generišu **samo 10% ukupnog prometa**.
- **11% ukupne zaposlenosti** (80.000 osoba radi u 550 državnih preduzeća), koji generišu samo 10% dodatne vrijednosti.
- Narušavaju tržište rada jer je **prosječna plata 40% veća u odnosu na privatni sektor** i radno mjesto je stabilnije, iako imaju nižu produktivnost. (prosječna mjesečna plata 2017. je iznosila 756 EUR dok je u privatnom sektoru bila 535 EUR)
- **Plate u prosjeku čine 30,5% ukupnih operativnih troškova**, a u privatnom sektoru **12%**.
- **Zbirni dug je oko 26% BDP-a** od čega je blizu 4% BDP-a dug za poreze i socijalna izdvajanja, **što ima negativan uticaj na porezne prihode** i narušava funkcionisanje sistema socijalne zaštite. (ukupan dug je **4 milijarde EUR**)
- **Preduzeća u vlasništvu države imaju visoku zaduženost** tako da je mala vjerovatnoća da mogu smanjiti dug bez državne pomoći ili operativnog restrukturiranja koje bi poboljšalo performanse.

Prerađivačka industrija u BiH (bez Brčko Distrikta), u svim djelatnostima, granama i područjima, generiše ukupno 17 milijardi i 254 miliona KM prihoda i zapošljava oko 148.560 ljudi. Neto dobit ovih kompanija je iznosila 594 mil. KM, a povrat na kapital (ROE) 5,41%.

Naziv industrijske grane: Prerađivačka industrija				
Naziv kompanije		Prihod		
		2016	2017	2018
1	OPTIMA GRUPA d.o.o. Banja Luka	621,569,000	728,064,820	796,368,651
2	ARCELOR MITTAL Zenica d.o.o.	540,515,154	609,896,568	747,293,759
3	ALUMINIJ d.d. Mostar	341,544,464	478,563,205	530,135,381
4	GLOBAL ISPAT KOKSNA INDUSTRIJA d.o.o. Lukavac	192,530,947	287,334,418	359,641,917
5	ALUMINA d.o.o. Zvornik	194,268,495	239,727,084	296,192,500
6	VIOLETA d.o.o. Grude	218,822,279	223,093,450	234,169,224
7	SISECAM SODA LUKAVAC d.o.o. Lukavac	202,507,458	207,562,197	204,591,960
8	BIMAL d.d. Brčko	193,482,583	218,105,575	174,806,524
9	BOSNALIJEK d.d. Sarajevo	136,792,583	155,016,832	171,262,925
10	FEAL d.o.o. Široki Brijeg	128,492,871	151,148,452	170,910,130
11	NATRON-HAYAT d.o.o. Maglaj	91,812,137	120,097,512	155,413,626
12	COCA-COLA HBC B-H d.o.o. Hadžići	120,735,525	132,030,348	148,295,830
13	MADI d.o.o. Tešanj	109,813,686	123,507,531	137,057,433
14	AKOVA IMPEX d.o.o. Sarajevo	122,845,748	130,608,042	135,804,078
15	GRAFOTISAK d.o.o. u Grude	114,204,937	116,478,927	126,453,032
16	TMD GROUP d.o.o. Gradačac	31,060,438	51,759,548	115,389,740
17	TT KABELI d.o.o. Široki Brijeg	66,853,679	99,761,447	115,337,810
18	LAGER d.o.o. Posušje	52,028,603	58,395,994	114,107,841
19	IGMAN d.d. Konjic	109,558,486	109,545,376	108,451,707
20	BAJRA d.o.o. Travnik	154,247,165	137,343,872	108,278,644

Na početku korona krize u BiH uočeno je da su robne rezerve BiH na minimumu i dovoljne tek za dva mjeseca preživljavanja.

FBiH

- **Situacija u praksi nesređena**, uprkos postojanju propisa na nivou FBiH i kantona, što je pokazao i revizorski izvještaj Direkcije za robne rezerve.
- **Polovina kantona nema zalihe robnih rezervi:** USK, SBK, HNK, ZHK, PSK.
- U nekim slučajevima se robne rezerve drže kod trgovačkih firmi umjesto domaćih proizvođača, što bi mogao biti značajan izvor prihoda.

RS

- Iako postoji zakon, **RS nema robne rezerve.**
- **JP Robne rezerve RS a.d. je u stečaju**, a nedostatak robnih rezervi nadomješten **Zakonom o interventnim nabavkama** koji se primjenjuje samo u slučajevima ozbiljnih poremećaja na tržištu, što trenutno nije slučaj.

Ključne industrije u Bosni i Hercegovini u kojima je potrebno brzo djelovanje su:

01

Poljoprivreda i
prehrambeni sektor

02

Sektor farmaceutskih
proizvoda

03

Energetski sektor
i obnovljivi izvori energije

Pored navedene tri ključne industrije, nužno je i **brzo uključivanje u lance dobavljača**, kao zamjena za dobavljače sa Dalekog Istoka u različitim prerađivačkim industrijama, kroz privlačenje investicija u BiH.

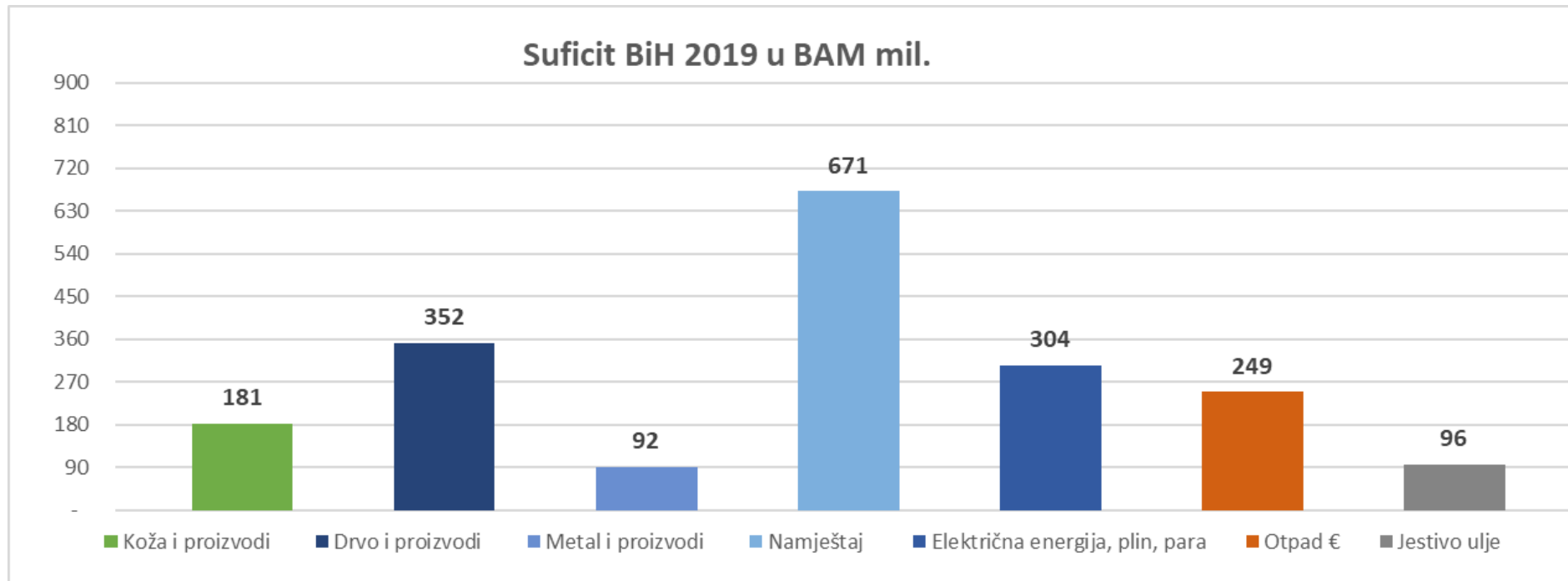

POLJOPRIVREDNA I PREHRAMBENA INDUSTRIJA

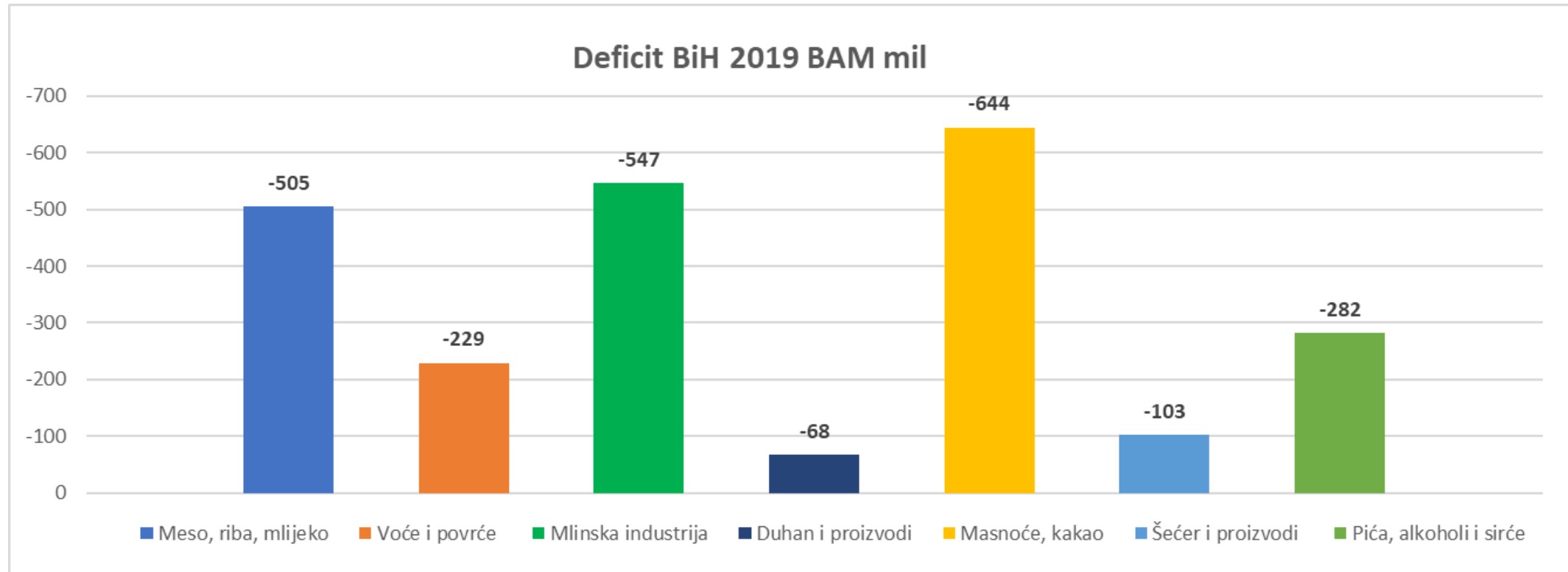
Ključni izvozni proizvodi

Rezultati analize izvoza i uvoza pokazuju da BiH više izvozi nego što uvozi u samo nekoliko industrijskih grana. U kratkom roku, potražnja za ovim proizvodima je opala, te je ovim industrijama potrebno pružiti pomoć kako bi opstale.

Izvoz/uvoz prehrambenih artikala

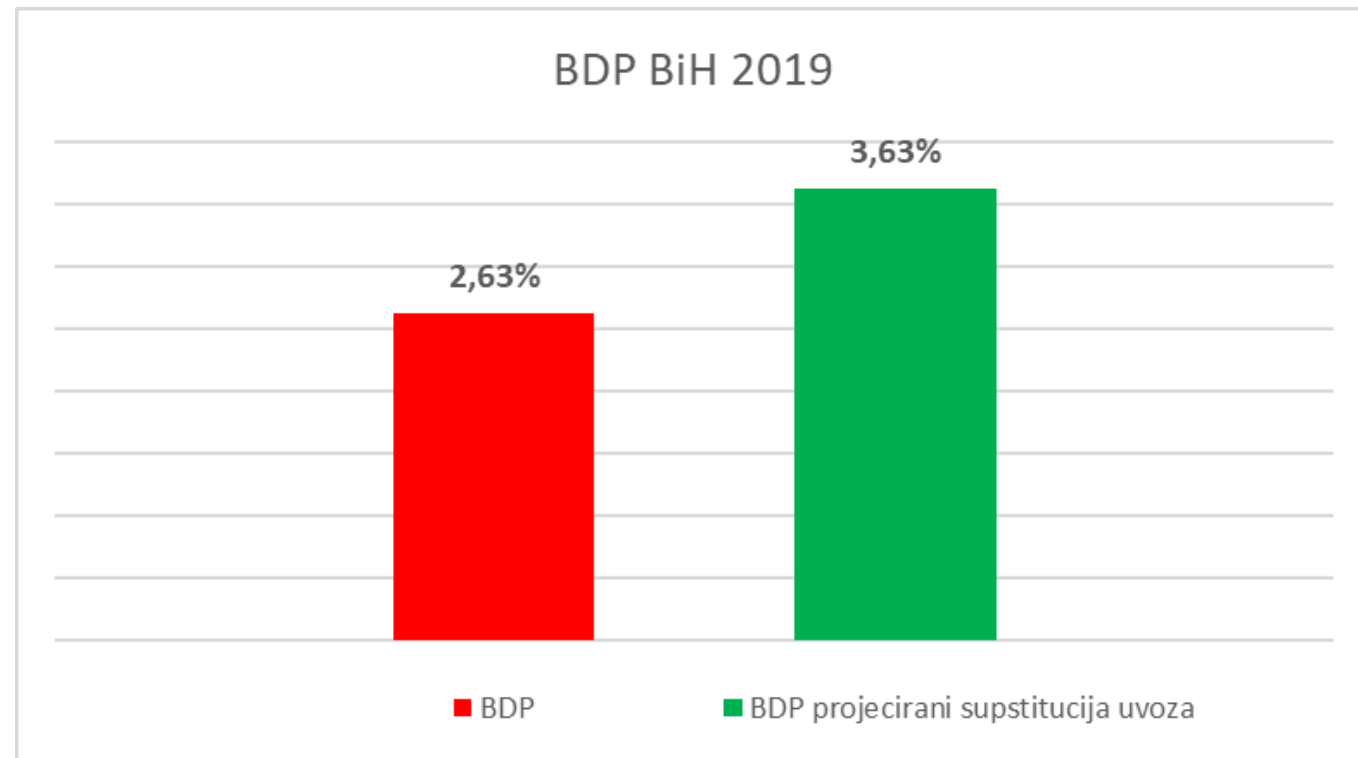
Alarmantni su podaci da BiH na godišnjem nivou uvozi BAM 2 milijarde prehrambenih proizvoda više, nego što izvozi, a tu je većina osnovnih životnih namirnica.

Izvor: Vanjskotrgovinska komora BiH

Izvoz/uvoz prehrambenih artikala

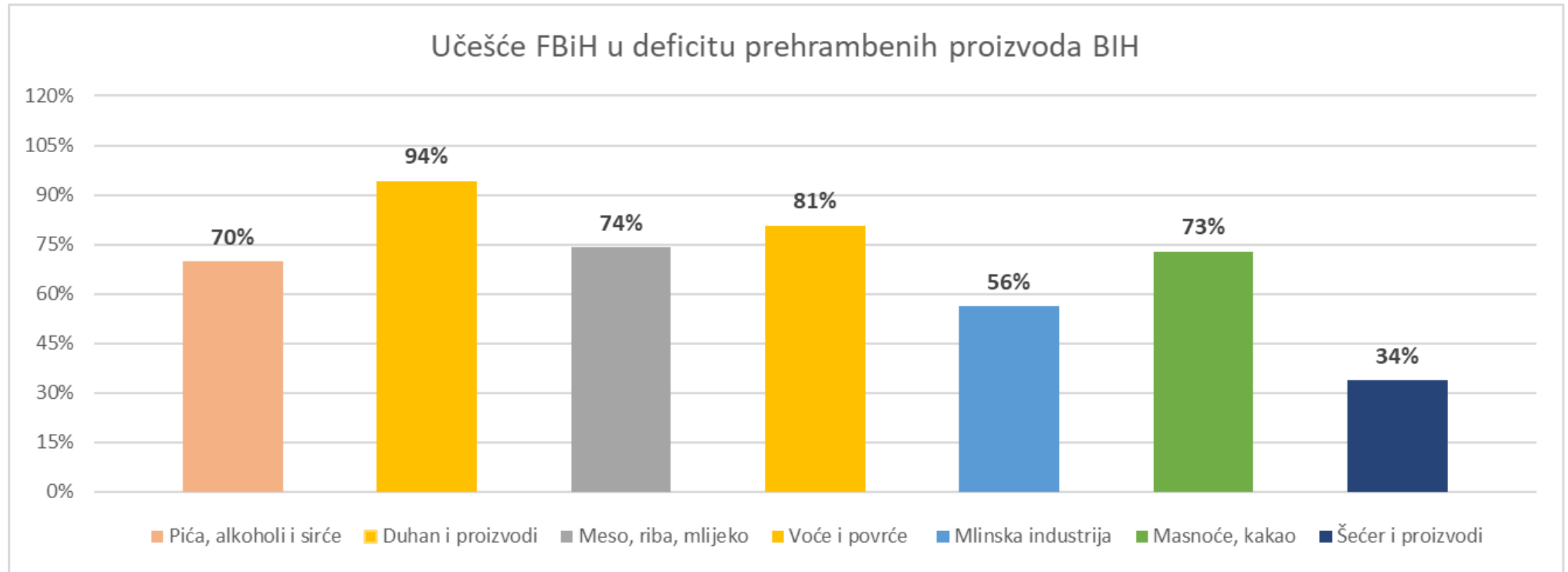
Smanjenjem uvoza prehrambenih artikala za 335 mil. KM, rast bruto društvenog proizvoda (BDP) bi porastao za 1%, tj. sa npr. 2.63% u 2019. g. na 3.63%. Ovdje nije uzet u obzir pozitivan efekat upošljavanja ljudi i otvaranja novih kompanija u ovom segmentu, niti negativan efekat troškova države koji bi se morali uložiti da se pokrene poljoprivredna proizvodnja.

Izvor: Vlastiti proračuni

Izvoz/uvoz prehrambenih artikala

Učešće FBiH u deficitu Bosne i Hercegovine (uvoz veći od izvoza) prehrambenih proizvoda je izuzetno visok: 75-81% kod najbitnijih proizvoda.

Izvor: Vanjskotrgovinska komora BiH (podaci za 2019. g.) i vlastiti proračuni

Osnovne životne namirnice

Proizvod	Uvoz / Potrošnja
Mlijeko i pavlaka	63%
Sir i svježi sir	83%
Kafa	100%
Riža	100%
Brašno od pšenice	16%
Jestivo ulje	50%
Šećer	10%
Voda	48%
So	30%

Pšenica se najvećim obimom uvozi u zemlju i prerađuje u brašno. U 2019. g. uvezeno pšenice u vrijednosti **120 mil. KM**.

Zaključci:

1

Ključni proizvodi: **pšenica, kvasac, stočna hrana** proizvode se van BiH, te je neophodno pokrenuti vlastitu proizvodnju.

2

Ojačati proizvodnju **mesa, mlijeka i mliječnih proizvoda / sira i šećera** – razviti nove proizvode u cilju supstitucije uvoznih proizvoda.

3

Proizvodnju **suncokretovog ulja** bazirati na vlastitim sirovinama – većina ih se uvozi, povećati proizvodnju **maslinovog ulja** (mali biznisi, koji bi mogli prerasti u veće – Hercegovina)

Lista strateških proizvoda (prehrambena industrija)

- **Pšenica** (i ostale sorte žitarica)
- **So**
- **Kvasac**
- **Krompir**
- **Stočna hrana** (kukuruz, kukuruzna sačma, proteinska sačma...)
- **Voće i povrće**
- **Pileće i goveđe meso, jaja**
- **Mlijeko i mliječni proizvodi**
- **Šećer**
- **Jestivo ulje** (suncokret, soja, uljana repica i masline...)

Poljoprivreda – ograničavajući faktori

- 1 Mali posjedi i niska tehnološka opremljenost.
- 2 Nedostatak državne strategije za poljoprivredu sa jasnim setom mjera i sistemskim pristupom subvencijama, zbog čega su poljoprivredni proizvodi domaćih proizvođača puno skuplji od uvoznih.
- 3 U EU se mala gazdinstva, kojih je mnogo i u BiH, stimuliraju utvrđenim paušalnim iznosima, a podrška pojedinačnim proizvodnjama usmjerena je na velika gazdinstva. Mliječna industrija zasnovana na domaćoj sirovini. 60% ukupne budžetske podrške odnosi se na podršku mlijeku.
- 4 Sortne liste su zastarjele. Uvrštavanje novih sorti je na nivou Vijeća ministara BiH, koje zbog drugih obaveza neredovno ažurira liste. Rezultat je gubljenje konkurentnosti i ilegalan način uvoza sjemena.

Pšenica

Pšenično brašno se u BiH velikim dijelom proizvodi na bazi uvezene pšenice.

Potrebno imati vlastitu proizvodnju pšenice.

- 1 Formirati otkupne stanice za pšenicu. Postoje u Vojvodini i Slavoniji, ali ih nema u BiH. Stanicu može formirati i privatni sektor, ali bi trebalo da država podrži taj projekat.
- 2 Semberija je pogodno područje za proizvodnju pšenice, gdje je vlasništvo privatno, vakufsko i državno.
- 3 Pšenica se može proizvoditi i u drugim dijelovima države, ali je posjede potrebno okrupnjavati, i uspostaviti otkupne stanice.
- 4 Napraviti program otkupa za pšenicu, slično principu malina.

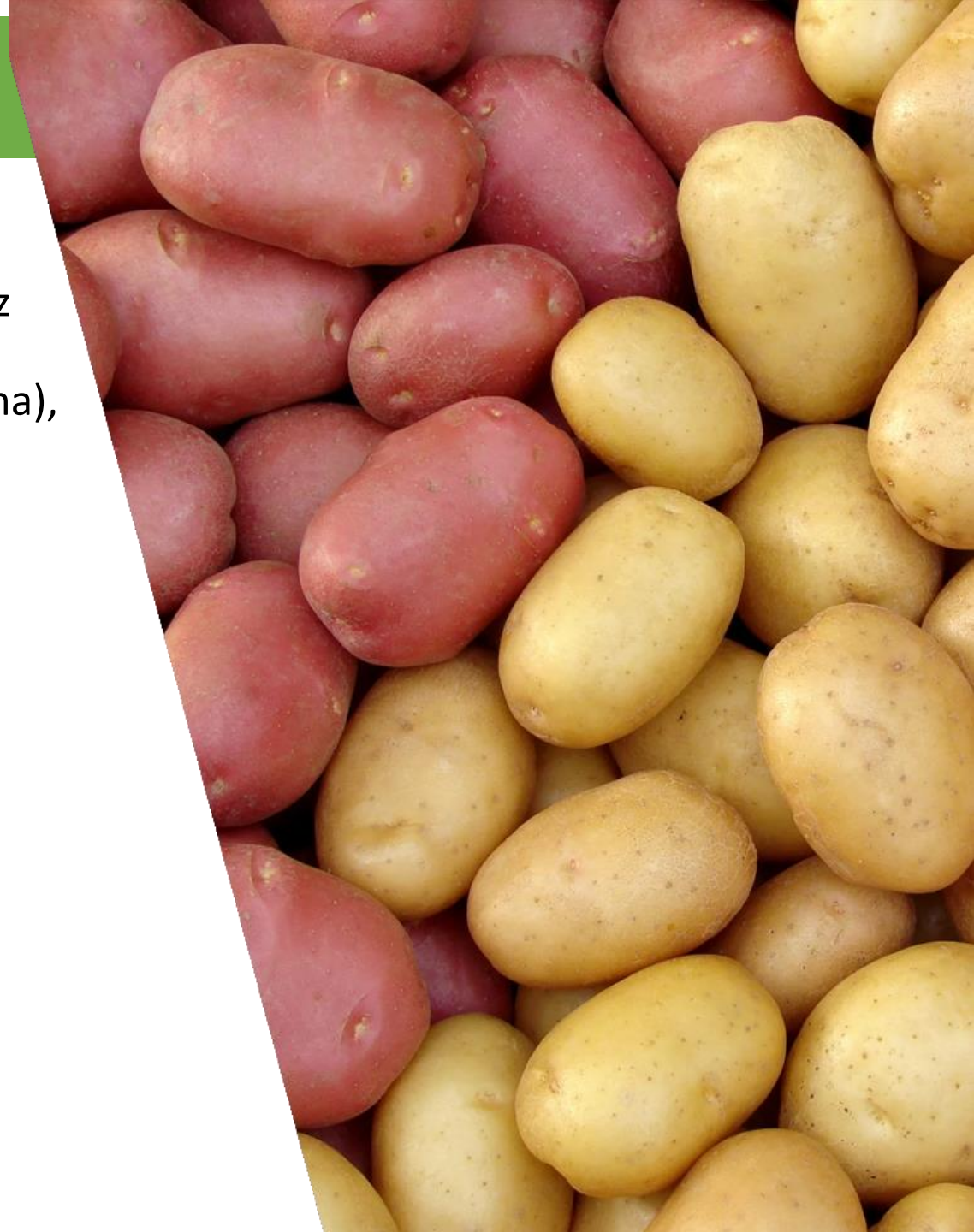

Krompir

1 Potrebno je značajno povećati proizvodnju krompira, uz formiranje otkupnih stanica: Srebreničanka, Srebrenica, fabrika za proizvodnju pomfrita (investitor iz Azerbejdžana), a na prodaju je i još jedna fabrika u blizini Prače.

2 Za uspješan uzgoj krompira, kao i drugih poljoprivrednih proizvoda u Bosni i Hercegovini potrebni su:

- subvencije,
- ukрупnjavanje posjeda,
- kooperanti,
- zadruge,
- uključenje institucija i fakulteta,
- nadzor od strane struke,
- siguran otkup od strane prerađivačke industrije.

Meso

Potrebne mjere za podršku proizvodnji mesa:

1

Subvencije poljoprivrednicima za proizvodnju stočne hrane.

2

Subvencije malim privrednicima za proizvodnju mesa.

3

Subvencije proizvođačima mesa za ekološko zbrinjavanje otpada.

4

Subvencije proizvođačima za implementaciju certifikata kvaliteta.

Voće i povrće

- 1** Poljoprivredni proizvođači **nemaju adekvatnu podršku** države, zbog čega su njihovi proizvodi, iako kvalitetniji, skuplji i na domaćem i na stranom tržištu.
- 2** **Staklenička proizvodnja**, koja daje najveću količinu prinosa, ima podređen stav kod subvencija, jer se subvencije dijele po hektaru zasijane površine.
- 3** Potrebna **podrška otkupljivačima**, koji pomažu veliki broj gazdinstava.
- 4** **Nedostatak obrtnih sredstava** u doba sjetve – banke vrlo malo financiraju poljoprivredu.
- 5** **Obezbijediti statističke podatke**. Ne postoje statistike o proizvodnji i potrošnji. Npr. Švicarska zna tačno koliko će koje vrste voća i povrća proizvesti domaći poljoprivrednici, kolika je potražnja i odmah planiraju dodatne kapacitete kako bi iz domaćih izvora popunili sve kapacitete.
- 6** Potrebne **subvencije za korištenje visokih tehnologija** u poljoprivredi. EU poljoprivrednici korištenjem visokih tehnologija znatno smanjuju troškove radne snage, te imaju jeftinije proizvode.

Ulje

Ukupna potrošnja jestivih ulja u BiH je 35.000 mt godišnje, a Bimal d.d., Brčko proizvede oko 100.000 mt različitih ulja, od čega je 70% izvoz na tržišta EU, Turske i Bliskog istoka.

Bimal proizvodi i oko 70.000 mt NON GMO proteinske sačme za stočnu hranu, od čega se 80% izvozi u EU, a istovremeno BiH uvozi jeftiniju GMO proteinsku sačmu iz drugih zemalja.

Ključni problem BH industrije ulja je ovisnost o uvoznim sirovinama iz regije, dok je samo 15% sirovine lokalnog porijekla.

Razvojne mjere za proizvodnju ulja:

- **Povećati domaću proizvodnju uljarica** kroz kvalitetnu poljoprivrednu strategiju i podsticaje;
- **Obezbijediti povoljne linije finansiranja** i razvojne grantove za jačanje domaće industrije;
- **Smanjiti PDV** na osnovne prehrambene artikle kao što je slučaj u nekim zemljama regije;
- **Robne rezerve držati isključivo kod domaćih proizvodnih firmi,** a ne kod trgovačkih firmi;
- **Ukinuti obavezu pribavljanja dozvole za uvoz u uljarica** (suncokret, soja, uljana repica), koje nepotrebno otežavaju rad domaćoj industriji.
- **Uvesti obaveznu deklaraciju mesnih proizvoda** sa GMO ili NON-GMO oznakama na pakiranju.

Šećer

Ukupna potrošnja bijelog šećera u BiH iznosi 95-105.000 mt godišnje. Studen Agrana d.o.o. Brčko proizvede oko 100.000 mt, od čega 80% ide za lokalno tržište, a 20% izvoz za EU/CEFTA.

Studen Agrana proizvodi i melasu kao nusproizvod, koja se koristi kao sirovina u proizvodnji alkohola, tako da je moguće uz određena ulaganja pokrenuti proizvodnju etanola, uz adekvatnu podršku države.

Ključni problem industrije šećera u Bosni i Hercegovini je to što domaće tržište nije zaštićeno od uvoza bijelog šećera iz CEFTA-e.

Razvojne mjere za proizvodnju šećera:

- **Zaštiti domaću industriju** izuzećem bijelog šećera iz CEFTA sporazuma o slobodnoj trgovini;
- **Ukinuti carinu na sirovi šećer** i druge strateške sirovine koje su bitne za BH domaću industriju.

BIMAL i STUDEN AGRANA su jedini proizvođači ulja i šećera u Bosni i Hercegovini.

Mjere za razvoj poljoprivrede (1)

- **Napraviti strateški okvir** za razvoj poljoprivrede, stočarske proizvodnje, biljne proizvodnje, ribarstva, ljekovitog, aromatičnog i samoniklog bilja, voća i povrća, žitarica, ratarskih kultura, ruralni razvoj, prehrambeni sektor, organsku proizvodnju.
- **Implementirati tehničke, hidrotehničke, agrotehničke mjere** poboljšanja uslova poljoprivredne proizvodnje, povećanja plodnosti i proizvodnog potencijala zemljišta.
- **Uspostaviti referentne laboratorije** za potrebe analiza hrane, pića i sirovina.
- **Razviti efikasan organizacijski i savjetodavni servis** koji će pružiti stručnu pomoć poljoprivrednicima, te primarnu proizvodnju (**povezivanje kooperanata**) organizirati po uzoru na prakse podrške poljoprivrednicima AS Holdinga i Bimala.
- Napraviti mehanizme kroz koje se **poljoprivrednici mogu udružiti i zajedno kupovati** tehnička sredstva na kredit (primjer: Njemačka).
- Učiniti važećim u BiH **sortne liste Hrvatske i Srbije**, a izuzetke i dodatke dostavljati Vijeću ministara BiH na usvajanje.
- **Vršiti popunu robnih rezervi** putem dugoročnih ugovora sa domaćim poljoprivrednim proizvođačima.
- **Razvijati legislativu** koja ohrabruje okrupnjavanje poljoprivrednih posjeda.

Mjere za razvoj poljoprivrede (2)

- **Razvijati istraživačke kapacitete u oblasti poljoprivrede** i ruralnog razvoja (npr. razvoj domaće sjemenske proizvodnje)
- **Jačati mjere kontrole** zdravstvene ispravnosti namirnica i poljoprivrednih proizvoda (naročito uvoznih)
- **Pružiti adekvatnu podršku** usavršavanju, razvoju znanja
- **Obezbijediti podršku za unapređenje zaštite** od onečišćenja otpadom i zbrinjavanje i iskorištavanje otpada iz prehrambene industrije
- **Uvesti međunarodne i EU kvalitativne standarde** u primarnu biljnu, stočarsku proizvodnju, zaštitu okoliša
- **Uspostaviti saradnju sa fakultetima** u razvoju novih proizvoda
- **Porezno rasteretiti sezonske poslove** u poljoprivredi
- **Ispitati mogućnost ponovne proizvodnje** (aditiva i poboljšivača u npr. Vispaku, jaja u prahu u npr. AC Food), kvasca u Tuzli)
- **Ponovo pokrenuti i uspostaviti veliku proizvodnju jaja i piletine** (u npr. Agrokomercu)
- **Riješiti pitanje nedostatka ambalaže sa domaćim firmama** koje su u tom biznisu (npr. Unioninvestplastika, Konjic Karton, Natron Maglaj), te definisati plan dugoročnog snabdijevanja, uz osiguranje finansiranja ovakvih projekata.

Prehrambena industrija u BiH

Trebamo se fokusirati na prehrambenu industriju, jer je to strateška industrija u kontekstu samoodrživosti.

Prehrambena industrija u BiH (bez Distrikta Brčko) u 2018. g. je ostvarila **ukupni prihod od 2,94 milijarde KM** u kojoj je radilo **18.180 zaposlenih**.

TOP 20 KOMPANIJA (2018)

Naziv kompanije		Prihod			% ukupnih prihoda u djelatnosti prema zadatim kriterijima administrativne jedinice i veličine kompanija		
		2016	2017	2018	2016	2017	2018
1	BIMAL d.d. Brčko	193.482.583	218.105.575	174.806.524	6,15%	6,74%	5,54%
2	MADI d.o.o. Tešanj	109.813.686	123.507.531	137.057.433	3,49%	3,82%	4,35%
3	AKOVA IMPEX d.o.o. Sarajevo	122.845.748	130.608.042	135.804.078	3,91%	4,04%	4,31%
4	BAJRA d.o.o. Travnik	154.247.165	137.343.872	108.278.644	4,91%	4,24%	3,43%
5	BROVIS d.d. Visoko	97.443.751	107.272.956	107.560.814	3,10%	3,31%	3,41%
6	MLIJEKOPRODUKT d.o.o. Kozarska Dubica	84.905.288	90.781.710	105.685.030	2,70%	2,81%	3,35%
7	LEDO d.o.o. Čitluk	72.047.758	78.493.864	83.137.927	2,29%	2,43%	2,64%
8	TULUMOVIĆ d.o.o. Laktaš	49.021.780	61.387.048	70.379.611	1,56%	1,90%	2,23%
9	SWISSLION d.o.o. Trebinje	79.962.817	74.512.800	70.158.620	2,54%	2,30%	2,23%
10	PERUTNINA PTUJ BH d.o.o. Breza	53.999.166	62.165.513	69.939.703	1,72%	1,92%	2,22%
11	KLAS d.d. Sarajevo	84.344.244	73.285.006	69.056.013	2,68%	2,26%	2,19%
12	MEGGLE MLIJEKARA d.o.o. Bihac	65.854.670	62.745.644	62.996.044	2,09%	1,94%	2,00%
13	ATLANTIC ARGETA d.o.o. Hadžići	53.153.119	56.946.340	61.952.343	1,69%	1,76%	1,96%
14	MARBO d.o.o. Laktaš	48.798.816	53.945.104	56.416.485	1,55%	1,67%	1,79%
15	RAPIC d.o.o. Gradiška	46.100.703	50.426.994	48.419.553	1,47%	1,56%	1,54%
16	PP S d.o.o. Srbac	41.256.253	41.450.121	45.448.598	1,31%	1,28%	1,44%
17	INMER d.o.o. Gradačac	41.343.936	41.824.129	44.575.162	1,31%	1,29%	1,41%
18	VISPAK d.d. Visoko	43.411.926	44.168.856	43.215.413	1,38%	1,36%	1,37%
19	STUDEN AGRANA d.o.o. Brčko	112.561.429	110.764.320	39.497.049	3,58%	3,42%	1,25%
20	OVAKO d.o.o. Sarajevo	34.034.907	34.982.163	36.895.719	1,08%	1,08%	1,17%

Izvor: TRON

Proizvodnja mlinskih proizvoda

Naziv kompanije		Prihod			% ukupnih prihoda u djelatnosti prema zadatim kriterijima admin. jedinice i veličine kompanija		
		2016	2017	2018	2016	2017	2018
1	MLIN MAJIĆ d.o.o. Odžak	25,465,951	23,600,734	21,512,629	10.60 %	10.30 %	10.89 %
2	MLIN PAVLOVIĆ d.o.o. Crnjelovo Gornje	15,241,190	16,724,498	17,401,988	6.34 %	7.30 %	8.81 %
3	MLINPEK-ŽITAR d.d. Jajce	16,058,869	15,702,841	15,049,315	6.68 %	6.85 %	7.62 %
4	MLIN NEZIĆ d.o.o. Gradačac	17,488,242	16,872,520	14,217,851	7.28 %	7.36 %	7.20 %
5	HPK a.d. Draksenic, Kozarska Dubica	30,579,838	19,310,267	10,772,396	12.73 %	8.43 %	5.45 %
6	DUKAT d.o.o. Jelah Tešanj	5,156,294	6,162,693	10,508,988	2.15 %	2.69 %	5.32 %
7	MLIN I PEKARA d.d. Ljubače Tuzla	7,524,505	10,420,484	10,291,252	3.13 %	4.55 %	5.21 %
8	MLINPEK d.d. Bugojno	10,573,713	9,799,845	8,347,424	4.40 %	4.28 %	4.23 %
9	STOJANOVIĆ I SIN d.o.o. Bijeljina	6,873,133	6,345,611	6,850,624	2.86 %	2.77 %	3.47 %
10	MLIN IVO & BELE d.o.o. Oštra Luka	8,173,896	6,580,472	6,329,829	3.40 %	2.87 %	3.21 %
11	REBRONJA d.o.o. Doboj-Istok	7,699,744	6,992,468	6,284,907	3.21 %	3.05 %	3.18 %
12	MOLARIS D.O.O.	4,241,744	4,697,398	6,041,385	1.77 %	2.05 %	3.06 %
13	ŽITOPSAVINA d.o.o. Pelagićevo bb	6,969,380	6,304,761	5,777,915	2.90 %	2.75 %	2.93 %
14	ŽITOPROMET a.d. Bijeljina	17,833,549	13,565,244	5,695,521	7.42 %	5.92 %	2.88 %
15	ŽITOPRODUKT 2012 d.o.o. Banja Luka	8,318,146	16,231,385	5,565,442	3.46 %	7.08 %	2.82 %
16	BN - DUKAT d.o.o. Brodac	4,114,679	3,726,757	4,949,248	1.71 %	1.63 %	2.51 %
17	ŽITOPRERADA AD d.o.o. Cazin	5,618,478	5,693,983	4,392,931	2.34 %	2.48 %	2.22 %
18	JELENA d.o.o. Kozarska Dubica	4,018,005	4,562,984	4,190,148	1.67 %	1.99 %	2.12 %
19	MLINI d.o.o. Čapljina	3,497,708	3,594,505	3,683,617	1.46 %	1.57 %	1.87 %
20	ŽITOPRERADA d.o.o. Prijedor	3,045,617	3,134,950	2,955,860	1.27 %	1.37 %	1.50 %

Izvor: TRON

Proizvodnja peciva, hljeba i kolača

Naziv kompanije		Prihod			% ukupnih prihoda u djelatnosti prema zadatim kriterijima administrativne jedinice i veličine kompanija		
		2016	2017	2018	2016	2017	2018
1	KLAS d.d. Sarajevo	84,344,244	73,285,006	69,056,013	27.50 %	23.40 %	20.98 %
2	KRAJINA KLAS d.o.o. Banja Luka	19,642,028	22,891,192	25,483,434	6.40 %	7.31 %	7.74 %
3	MIRA a.d. članica KRAŠ grupe	21,731,089	22,925,768	21,823,463	7.09 %	7.32 %	6.63 %
4	BRAČA LAZIĆ d.o.o. Dvorovi	12,243,109	16,543,410	18,402,355	3.99 %	5.28 %	5.59 %
5	PAK-RAMPART d.o.o. Visoko	13,604,023	14,081,346	15,484,014	4.44 %	4.50 %	4.70 %
6	ADRIA d.o.o. Višegrad	9,540,815	10,933,090	14,709,783	3.11 %	3.49 %	4.47 %
7	JAMI d.o.o. Sarajevo	11,455,823	12,364,193	12,702,776	3.74 %	3.95 %	3.86 %
8	MILEKS d.o.o.	6,001,855	9,689,223	10,331,051	1.96 %	3.09 %	3.14 %
9	ABA d.o.o. Travnik	4,215,240	6,673,841	9,897,210	1.37 %	2.13 %	3.01 %
10	SPRIND d.d. Sarajevo	7,975,579	8,393,138	9,770,185	2.60 %	2.68 %	2.97 %
11	DRAMPEK d.o.o. Tuzla	8,326,901	7,633,974	6,466,380	2.71 %	2.44 %	1.96 %
12	MBA-CENTAR d.o.o. Sarajevo	5,084,852	5,761,983	6,127,486	1.66 %	1.84 %	1.86 %
13	SUBAŠIĆ d.o.o. Tešanj	4,802,915	4,581,310	4,626,410	1.57 %	1.46 %	1.41 %
14	FINE FOOD d.o.o. Sarajevo	1,831,996	3,127,325	4,536,201	0.60 %	1.00 %	1.38 %
15	MPM d.o.o. Vareš	4,497,558	4,181,199	4,264,596	1.47 %	1.34 %	1.30 %
16	TIHOMIR MIŠIĆ d.o.o. Mostar	3,038,137	3,286,268	3,759,413	0.99 %	1.05 %	1.14 %
17	SAN MARCO d.o.o. Bijeljina	2,986,083	3,055,182	3,461,255	0.97 %	0.98 %	1.05 %
18	BODAXCO IMPEX D.o.o. Bijeljina	2,502,536	2,547,364	3,108,061	0.82 %	0.81 %	0.94 %
19	UKUS I MIRIS GUSTO E SAPORE d.o.o. Tuzla	3,159,583	2,987,633	2,947,735	1.03 %	0.95 %	0.90 %
20	BUREGDŽINICA MM d.o.o. Sarajevo	507,244	1,348,890	2,545,172	0.17 %	0.43 %	0.77 %

FARMACEUTSKA INDUSTRIJA

Farmaceutska industrija

Za vrijeme pandemije koronavirusa, mnoge zemlje ograničile su izvoz lijekova, a u jednom trenutku čak i između zemalja EU.

U BiH **deficit** u 2019. godini u segmentu farmaceutskih proizvoda iznosio je **523 mil. KM**.

Pokrivenost uvoza izvozom iznosi samo **22%**.

Potrebno je usvojiti Zakon o poticanju razvoja strateških industrija kao što je farmaceutska industrija, i prehrambeni sektor.

Osnovni proizvodi

Esencijalne liste lijekova, bitne za zdravlje stanovništva, entiteti su definisali na osnovu svjetskih smjernica i protokola o liječenju.

Većina proizvođača prilagođava svoj asortiman esencijalnim listama i bh. proizvođači (Bosnalijek, Farmavita, Zada, Hemofarm, Amsal) prema analizi za 2019. godinu:

- na listi FBiH imaju zastupljenost 64 mil. KM ili 28% u odnosu na ukupnu vrijednost tržišta lijekova esencijalne liste FBiH koja iznosi 228 mil. KM;
- na listi RS zastupljenost svih bh. proizvođača je 20 mil. KM ili 21% u odnosu na vrijednost tržišta lijekova esencijalne liste RS-a u iznosu 103 mil. KM.

Ova analiza pokazuje da **postoji veliki potencijal za BH proizvođače** da povećaju svoje proizvodne kapacitete, proizvodnju i prodaju.

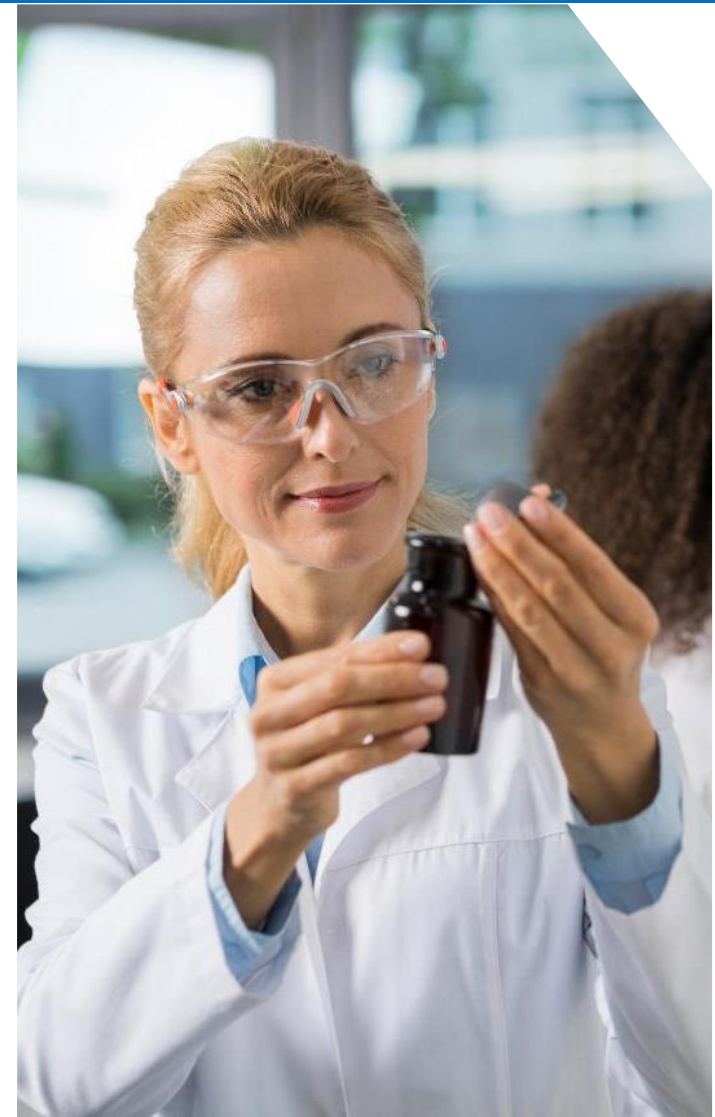
Predložene mjere (1)

1. Usmjeriti veći dio postojećih fondova prema lijekovima na esencijalnim listama proizvođača iz BiH.

Korištenjem postojećih zakonskih okvira koji dozvoljavaju (ali se ne koriste ponajviše zbog odsustva spremnosti politike vlada) da se na esencijalnim listama koje finansiraju fondovi zdravstvenog osiguranja koriste lijekovi samo domaćih proizvođača. Već prve godine moguća je substitucija 50-100 miliona KM, a u drugoj godini 100-150 miliona KM, bez dodatnih ulaganja dok bi sa dodatnim investicijama (a za šta su domaće farmaceutske kompanije već spremne ukoliko bi vlast podržala domaće proizvođače) mnogo veća substitucija bila bi moguća da se ostvari. Uz povećanje prometa i proizvodnih kapaciteta povećala bi se zaposlenost i konkurentnost bh. kompanija time što bi se ostvarile uštede i optimizacija proizvodnih procesa i ekonomijom obima bilo bi moguće u izvozu realizovati još veći potencijal što bi se direktno odrazilo na povećanje BDP-a.

2. Primjena preferencijalnog tretmana domaćih proizvođača putem javnih nabavki.

To podrazumijeva donošenje odluke na nivou Vijeća ministara BiH da se proizvodima bh. porijekla omogućava skuplja cijena od konkurencije. Na taj način bismo zaštitili domaće proizvođače od dumpinga i omogućili im da kroz veću cijenu kompenziraju nedostatke u ekonomiji obima.

Predložene mjere (2)

3. Povezivanje proizvodnje i integrisanje lanaca vrijednosti, posebno kod dezinficijenasa.

Stimulisati proizvodnju etanola i materijala od PVC-a koji se koristi za pakovanje dezinficijenasa i drugih proizvoda.

4. Čuvanje lijekova i dezinficijenasa u robnim rezervama FBiH i RS.

5. Poreske olakšice kod izvoza, investiranja i zapošljavanja.

To bi kao značajan efekat imalo i privlačenje dodatnih investicija u farmaceutsku industriju. Kada bi farmaceutske proizvođači imali veći volumen prometa, poboljšali bi efikasnost, te ojačali konkurentnost i stvorili radna mjesta.

6. Usmjeravanje obrazovne politike prema potrebama strateških industrija kao što je farmaceutska, gdje radi visoko kvalifikovan kadar.

Zapošljavanjem većeg broja visoko kvalifikovanog kadra sa nadprosječnim primanjima više se pune budžeti kroz uplate direktnih poreza i povećava BDP kroz povećanje potrošnje u zemlji.

Prihodi proizvodnje farmaceutskih proizvoda BiH i broj zaposlenih ukazuju na veliki potencijal za dalji rast i razvoj

Ukupan prihod farmaceutske industrije u BiH u 2018. g. iznosio je **254 miliona KM** u kojoj je bilo **1.145 zaposlenih**.

Naziv kompanije		Prihod			% ukupnih prihoda u djelatnosti prema zadatim kriterijima administrativne jedinice i veličine kompanija		
		2016	2017	2018	2016	2017	2018
1	BOSNALIJEK d.d. Sarajevo	136,792,583	155,016,832	171,262,925	63.48 %	66.16 %	67.56 %
2	HEMOFARM d.o.o. Banja Luka	57,599,596	57,189,873	58,723,710	26.73 %	24.41 %	23.17 %
3	PHARMAMED d.o.o. Travnik	9,195,594	10,263,024	10,454,573	4.27 %	4.38 %	4.12 %
4	ZADA PHARMACEUTICALS d.o.o. Lukavac	7,054,702	5,938,723	6,371,824	3.27 %	2.53 %	2.51 %
5	AMSAL PHARMACEUTICALS d.o.o. Vogošća	962,703	1,692,556	2,337,726	0.45 %	0.72 %	0.92 %
6	GALENFARM d.o.o. Gradiška	1,595,466	1,854,759	1,854,323	0.74 %	0.79 %	0.73 %
7	CYDONIA d.o.o. Gračanica	1,120,522	1,290,178	1,439,750	0.52 %	0.55 %	0.57 %
8	BIOGNOST BH d.o.o. Sarajevo	697,184	499,280	579,220	0.32 %	0.21 %	0.23 %
9	DE FACTO d.o.o. Bihać	211,222	343,914	246,168	0.10 %	0.15 %	0.10 %
10	BIOANALYTICA d.o.o. Zvornik	117,400	80,006	118,264	0.05 %	0.03 %	0.05 %
11	ABC-MAHIĆ d.o.o. Bosanska Krupa	147,027	126,812	107,090	0.07 %	0.05 %	0.04 %

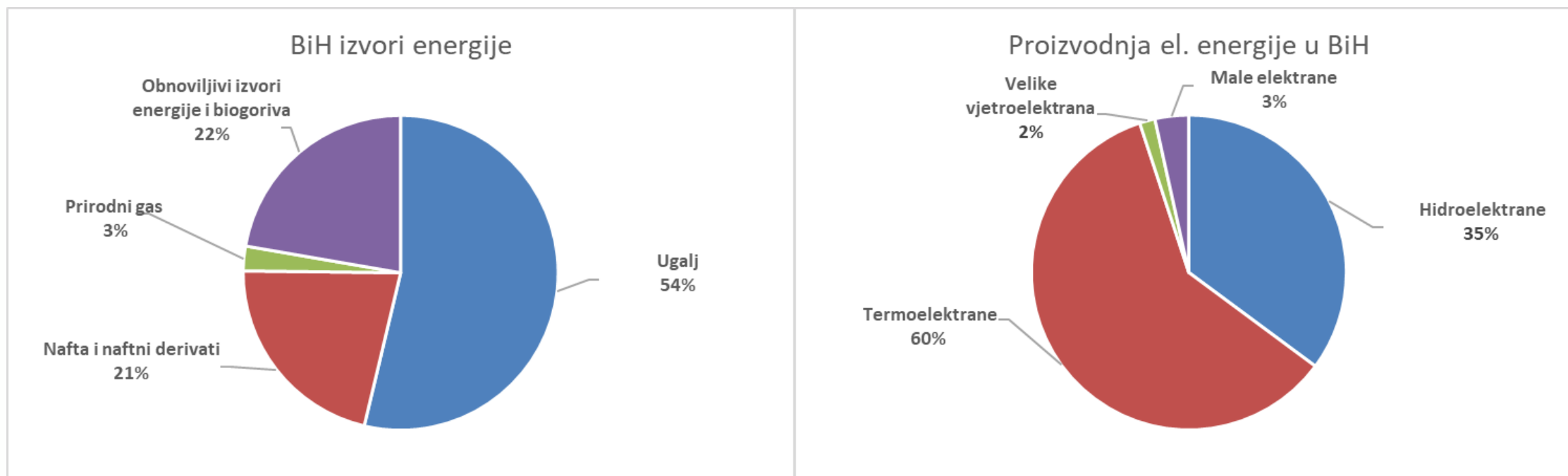
ENERGETSKI SEKTOR

Energija i energetska (ne)zavisnost

- **Najznačajniji izvori energije u BiH** su uglj, nafta, obnovljivi izvori, biogoriva i prirodni gas.
- **Električna energija** proizvodi se u termoelektranama, hidroelektranama i vjetroelektranama.

Izvor: Agencija za statistiku BiH, 2018. i Državna Regulatorna Komisija za Električnu energiju, 2019.

Prirodni gas

Potpunu zavisnost od vanjskih faktora BiH ima u segmentu nafte i prirodnog gasa (24% izvora)

- **Nafta i naftni derivati** – više izvora.
- **Prirodni gas** – apsolutna zavisnost o Ruskom gasu (dominantan potrošač: Kanton Sarajevo) – neophodna diverzifikacija. Studija izvodljivosti za Projekat gasovoda Južna Interkonekcija: Zagvozd-Novu Travnik u toku, EBRD spremna finansirati. Nacrt Zakona o Južnoj interkonekciji razmatran u Parlamentu FBiH, potrebno da ga Vlada utvrdi i dostavi parlamentu na usvajanje – ubrzati procedure.

Da bi se ovaj i slični projekti mogli implementirati u razumnom roku treba raditi na pojednostavljenju procedura za implementaciju infrastrukturnih projekata, koji su od interesa i za Energetsku zajednicu*. Odgovorni: Vijeće ministara BiH, vlade FBiH i RS (postoji set preporuka pripremljenih od USAID). Njemačka i Turska mogu biti dobri primjeri razvoja gasnog sektora.

***Energetsku uniju čine:** Evropska unija (EU) sa jedne, odnosno Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Gruzija, Kosovo*, Sjeverna Makedonija, Moldavija, Srbija i Ukrajina sa druge strane.

Elektroprivrede u BiH

- **3 sistema – Elektroprivreda BiH, Elektroprivreda RS i Elektroprivreda HZHB**
- **Elektroprivreda BiH i Elektroprivreda RS** najveći dio energije proizvode u termoelektranama.
- Elektroprivreda BiH je planirala izgradnju zamjenskih blokova u Termoelektranama Tuzla i Kakanj, te nekoliko vjetroelektrana i hidroelektrana, toplovod u Termoelektrani Kakanj, čime bi se **osigurala nezavisnost u proizvodnji električne energije u narednih 50 godina**. Realizacijom planova učešće termoelektrana bi palo sa 75% na 65%.
- **Realan problem predstavlja praksa plaćanja CO2 takse u EU** koja će biti obavezna i za BiH, što bi rad termoelektrana moglo učiniti neisplativim i natjerati nas da uvozimo struju.
- Trenutno, **procedura za investiranje u obnovljive izvore energije traje 2-4 godine**, što je potrebno skratiti. Primjer: Elektroprivreda BiH čeka dvije godine dozvolu na opštinskom nivou za pokretanje investicije u vjetroelektranu Bitovnja.
- **Pojednostaviti procedure za korištenje obnovljivih izvora – odgovornost entitetskih vlada** (primjeniti preporuke za izmjene procedura, koje je podržao USAID).

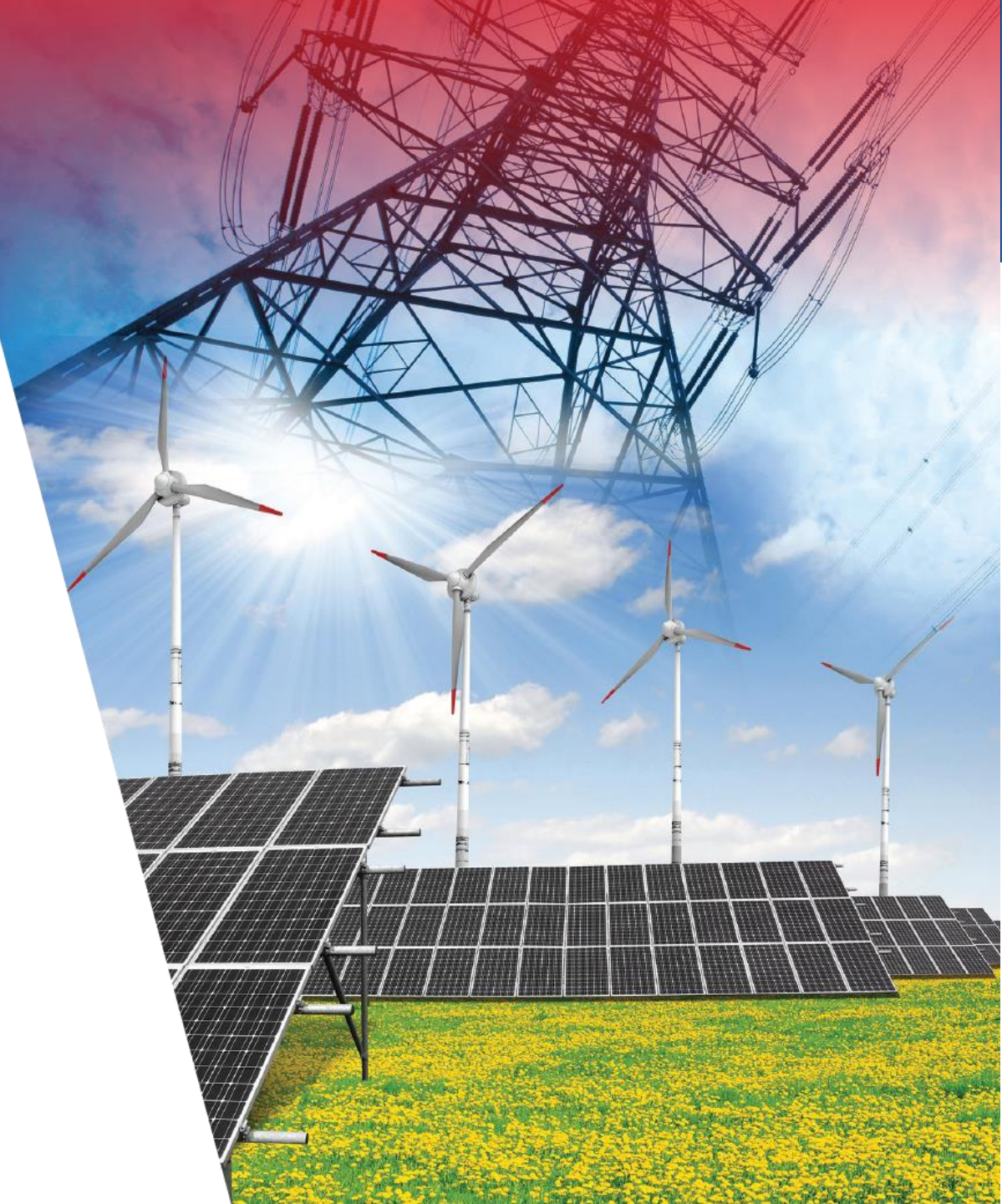
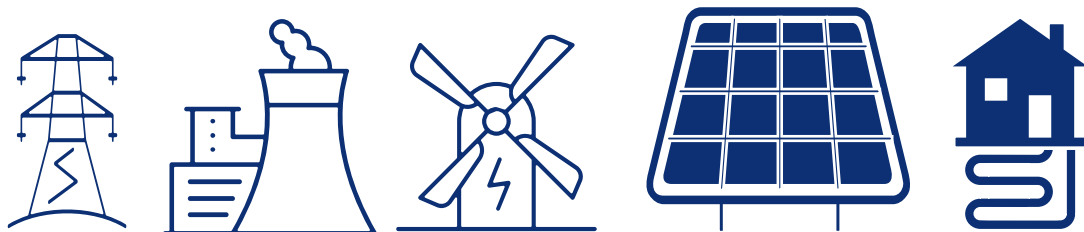
Izvoz električne energije

- **Ukupna proizvodnja električne energije u BiH iznosi 16 hiljada GWh (od toga termoelektrane proizvode 9 GWh), a izveze se 6 GWh (2019).**
- **BiH na godišnjem nivou izveze električne energije u vrijednosti 574 mil. KM, a uveze 271 mil. KM. Najveći pojedinačni izvoznik je EFT Stanari, koji većinu svoje proizvodnje izveze.**
- **Na nivou države, BiH bi za vlastite potrebe električne energije mogla reducirati proizvodnju u termoelektranama, međutim glavni izvor Elektroprivrede BiH i RS su upravo termoelektrane.**

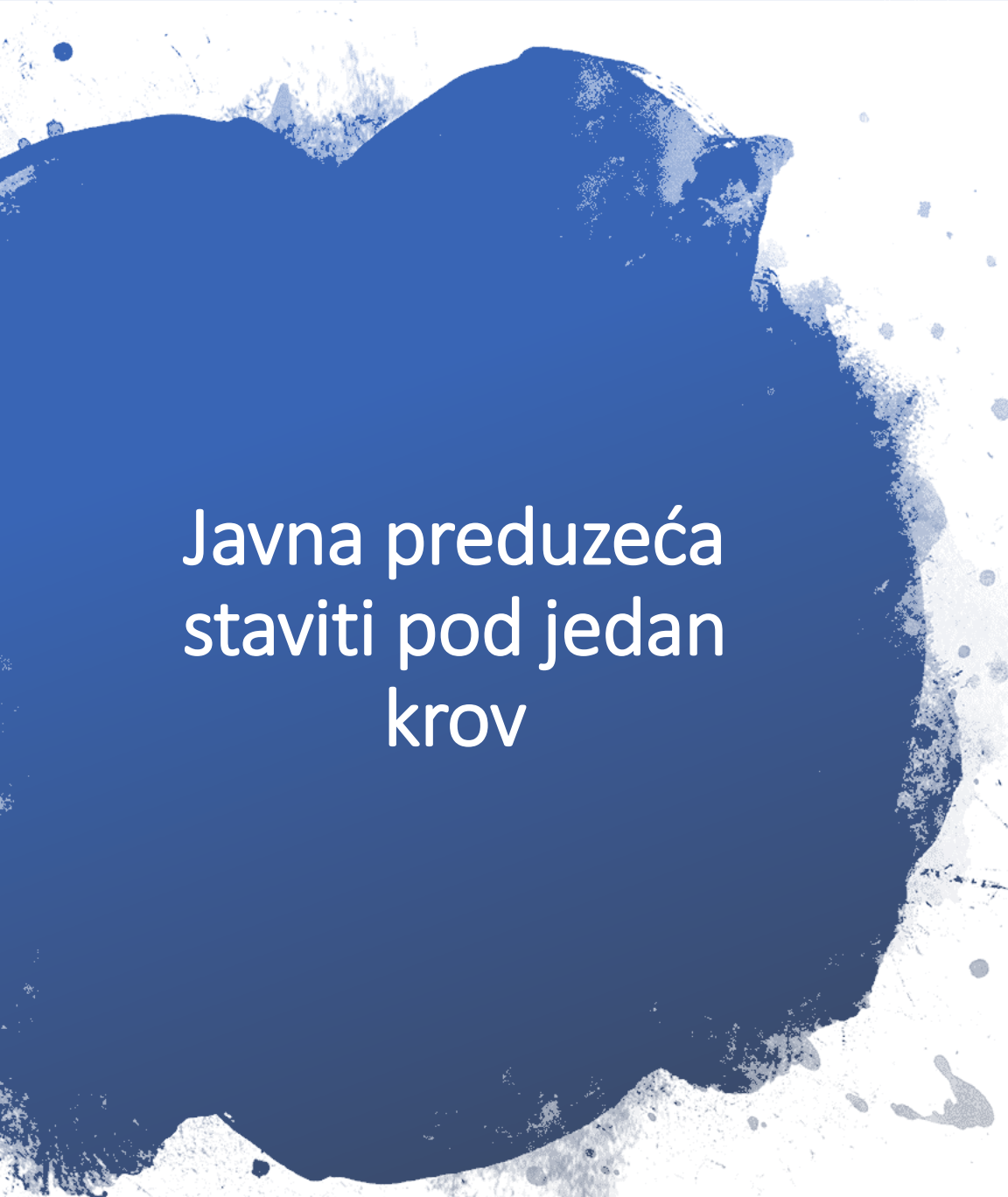
Energetska strategija u BiH

- **BiH ima velike potencijale u proizvodnji vjetra i sunčeve energije**, gdje postoji veliki interes međunarodnih investitora i međunarodnih finansijskih institucija.
- **Neophodno je da BiH strateški ubrza korištenje obnovljivih izvora energije**, u cilju smanjenja zagađenosti.
- **Koristiti dobre međunarodne prakse u korištenju potencijala za obnovljive izvore energije.**

Mjere i inicijative

Javna preduzeća staviti pod jedan krov

Neefikasnost javnog sektora nalaže potrebu za reorganizacijom i reinžinjerinom.

- **Staviti „pod jedan krov“ sva javna preduzeća**, po uzoru na Investment Corporation of Dubai (ICD).
- To bi omogućilo **upravljanje** kompanijama **na osnovu rezultata rada**, a koje nisu rezultat političkih izbora.
- Potrebno izvršiti **reinžinjerin javnih preduzeća**, ocijeniti kompetencije uposlenika i reorganizaciju u skladu s tim, te podići nivo efikasnosti.
- **Javni sektor može dati značajno veći doprinos ekonomiji**, što bi rezultiralo podizanjem životnog standarda, boljim fokusom na strateške industrije i **ubrzanim ekonomskim razvojem**.

Javna edukacija o značaju razvoja domaće proizvodnje i konzumiranja domaćih proizvoda

1

TRGOVINSKI SPORAZUMI I REGULATIVE NE DOZVOLJAVAJU PORESKE I CARINSKE POLITIKE kao način zaštite domaće proizvodnje, te se kao najlogičnije rješenje nameće **promjena kupovnih navika potrošača u BiH.**

2

CILJ STRATEŠKE PROMOCIJE I JAVNE EDUKACIJE je sprovođenje strateške promocije domaćih kompanija i njihovih proizvoda/usluga, uz sistemsku edukaciju stanovništva o **značaju konzumiranja domaćih proizvoda i koristi za državu BiH.**

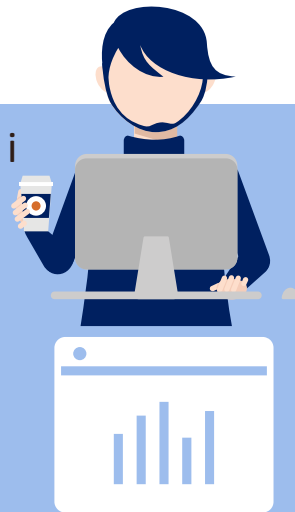
3

Neophodno je **KONTINUIRANO RADITI NA JAČANJU SVIJESTI KOD GRAĐANA BOSNE I HERCEGOVINE** o tome da je **konzumiranje domaćih proizvoda od presudne važnosti za napredak i opstanak BH ekonomije, zdravstvenog i obrazovnog sistema, kulture, sporta i drugih segmenata društvenog života.**

Jačanje svijesti je složen proces i treba ga raditi kontinuirano i planirati dugoročno i to na dva kolosijeka: **(1) kroz institucije sistema i (2) putem medijske promocije.**

Edukacija primarno treba biti **usmjerena na javne ustanove, institucije, državne firme, organe, odnosno na njihove uposlenike i sve one koji koriste njihove usluge.**

MEDIA KOORDINATOR NA DRŽAVNOM / ENTITETSKOM NIVOU: Za uspješnu realizaciju promocije važno je da se na državnom ili barem na nivou entiteta F BiH formira koordinaciono tijelo ili imenuje osoba – **koordinator aktivnosti između predstavnika vlasti i medija.**

Jasno brendirati
prepoznatljive
„Made in BiH“
proizvode i usluge

- **Kreirati prepoznatljiv znak „Made in BiH“** koji bi imao visoke standarde kako se može dobiti, jer znak 387 nije preporučljiv - dosta proizvoda koji imaju tu oznaku su samo (u)pakovani u BiH, a sve sirovine su uvezene izvana.
- Najbolji način promocije su **direktne posjete djece i mladih domaćim fabrikama** i upoznavanje sa proizvodima (10.000 djece tokom godinu dana s područja Sarajeva učestvovalo u ovom projektu).
- **Nedostaje proizvodnja koju treba pojačati aktivnim angažmanom predstavnika vlasti** na svim nivoima, a nakon proizvodnje neophodno **uvezati prerađivače i prodajne lance za domaće proizvode**.
- **Iskoristiti potencijale postojećih udruženja potrošača u BiH** za implementaciju.
- **Veliki problem** predstavljaju strani / uvozni i trgovački lobiji.

MARKETING PLAN

- 1 Istraživanje tržišta (3-5 sedmica)
- 2 Priprema briefa za agenciju (1 sedmica)
- 3 Odabir agencije (2 sedmice)
- 4 Razvoj i provedba promotivne kampanje (12-16 sedmica)
- 5 Evaluacija rezultata i nastavak kampanje sa korekcijama (2 sedmice)

Uz upotrebu svih dostupnih marketinških kanala promocije, za uspjeh promotivne kampanje i javne edukacije **ključan je izbor implementatora i promotora...**

Video-spotovi, vizuali/plakati i audio-džinglovi trebaju se snimiti sa atraktivnim i prepoznatljivim licima za sve u BiH...

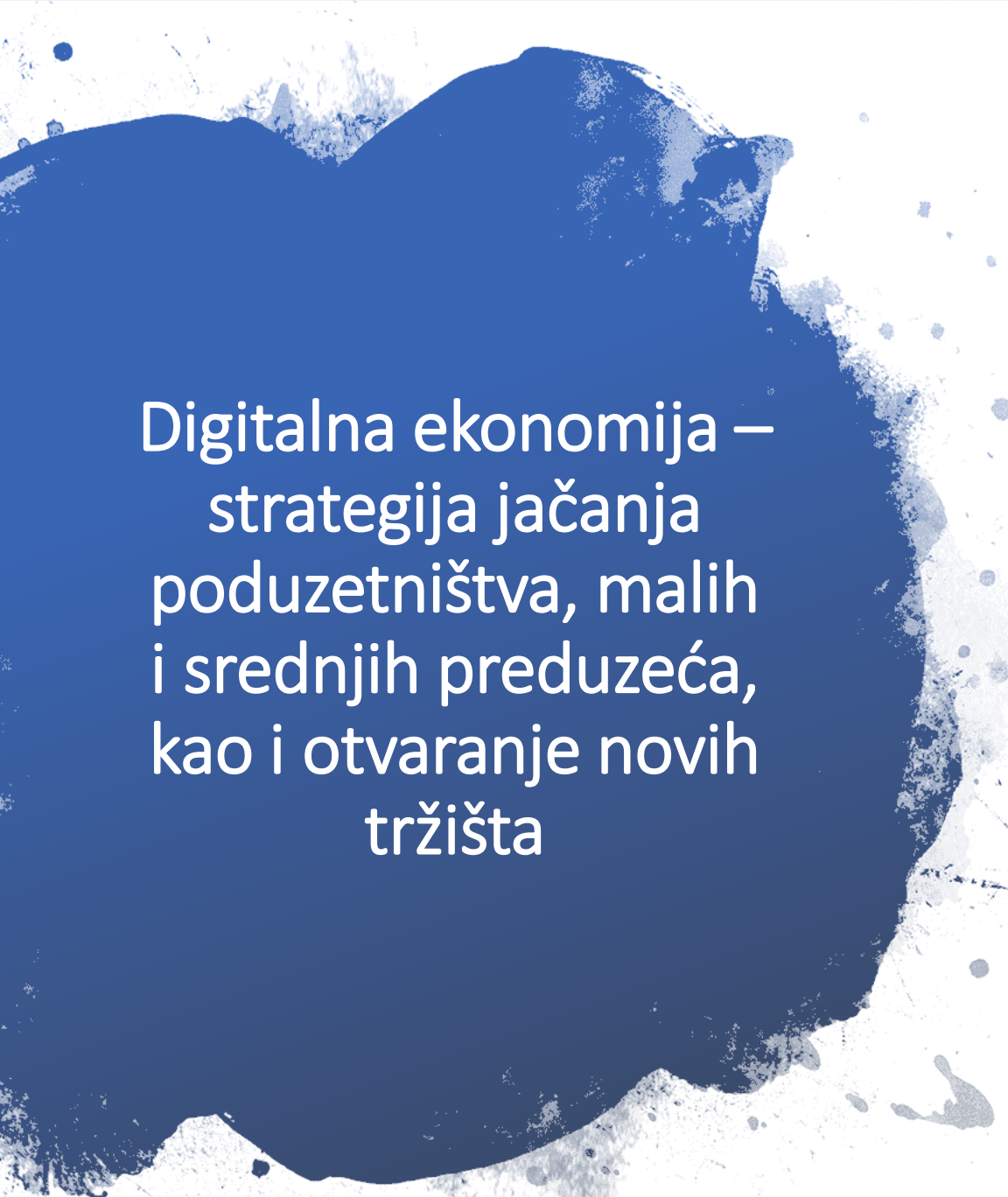
Scenarij, režiju i produkciju materijala povjeriti najboljima koje BiH ima...

INSTITUCIJE KOJE BI TREBALE BITI UKLJUČENE U SISTEMSKU JAVNU EDUKACIJU

Državni nivo		
Vijeće Ministara BiH	Vanjskotrgovinska Komora BiH	
Entitetski nivo		
Vlada F BiH	Privredna Komora F BiH	
Vlada RS	Privredna Komora RS	
Brčko Distrikt	Privredna Komora Brčko Distrikta	
Kantonalni / lokalni nivo		
Vlade Kantona u F BiH	Privredne komore na nivou F BiH	Općine
Obrazovne institucije		
Univerziteti	Fakulteti	Instituti
Nevladine organizacije		
Privredne asocijacije	Asocijacije potrošača	Ostale
Privredni sektor		
Javna preduzeća i privatne kompanije	Udruženja Poslodavaca F BiH i RS i sl. asocijacije	Udruženja poslodavaca i sl. asocijacije privrednika na kantonalnom / lokalnom nivou
Medijski sektor		
Javni medijski servisi	Vodeći privatni mediji	Lokalni mediji

Digitalna ekonomija – strategija jačanja poduzetništva, malih i srednjih preduzeća, kao i otvaranje novih tržišta

- U BiH ima oko 30.000 malih i srednjih preduzeća koji čine 99,1% registrovanih firmi, od kojih su većina (77,7%) mikro preduzeća.
- Oko 33% ili 10.000 malih preduzeća se bavi distribucijom i trgovinom. Većina ih nema pristup savremenim tehnologijama niti digitalnim tržištima.
- Digitalne platforme omogućavaju mikro i malim firmama **efikasan pristup novim tržištima** i otvaraju mogućnost online prodaje u i van BiH.
- Zemlje poput Kine su izvrsno iskoristile prednosti digitalizacije, te je učešće digitalne ekonomije u BDP-u 2012. g. porastao sa 4% na preko 30% u 2018. g. (npr. platforma Alibaba je omogućila mikro, malim i srednjim preduzećima Kine da izvoze svoju robu u čitav svijet).
- Visok nivo korupcije i neefikasna javna administracija mogli bi biti riješeni implementiranjem digitalnih rješenja u uslugama javnog sektora.
- **Predložene mjere:** implementiranje jedinstvene online platforme za mala i srednja preduzeća uz aktivnu podršku lokalnih vlasti.
- Sve usluge javnog sektora napraviti dostupnim online.

Podsticati pokretanje start-up biznisa i inovacija

- **Izveštaj o globalnoj konkurentnosti Svjetskog ekonomskog foruma rangira BiH na 92. mjestu, između Bocvane i Egipta. To je najlošiji rang u regionu.**
- Start-up sektor, uz agilnu stratešku podršku države i velikih domaćih korporacija može **proizvesti i substituirati značajan broj proizvoda iz uvoza.**
- U periodu od 1995. do danas, BH inovatori su na međunarodnim sajmovima osvojili 343 zlatne, 414 srebrnih i 410 bronzanih medalja. Ovaj potencijal je potrebno staviti u funkciju razvoja domaće ekonomije.

Premještanje proizvodnih kapaciteta sa Dalekog Istoka – nova prilika za BiH

- Jedan od aktuelnih trendova je i svojevrsna „deglobalizacija“ i tzv. koncept **nearshoring**, umjesto **offshoring** - korporacije će se željeti osigurati u smislu da svoje proizvodne kapacitete nastoje locirati ili kod kuće, u zemljama domaćinima, ili u susjedstvu.
- Zbog toga je neophodno da se Bosna i Hercegovina na vrijeme adekvatno pripremi, kako bi mogla ostvariti makar mali dio benefita koji bi premještanje proizvodnih kapaciteta iz Azije, u Evropu moglo donijeti.
- **Potrebno donijeti (barem privremene) zakona i mjere koje će olakšati strane investicije u BiH (smanjenje doprinosa, porez na dobit i sl.).**

Kako Bosna i Hercegovina može iskoristiti ovu šansu? (1)

Kroz diplomatske napore

- **Prepoznati kapacitete i resurse BiH**, uključujući i prijateljstva sa različitim zemljama, s ciljem da se isti transformiraju u pozitivnu energiju i društveni kapital i iskoristiti u cilju konstruktivnog snaženja BiH i njenih interesa u međunarodnim forumima.
- **Pristupiti inovativnijem načinu djelovanja** na prostoru Zapadnog Balkana zajedničkim djelovanjem diplomatije, akademske zajednice, medija, vjerskih zajednica i nevladinog sektora.
- **Uspostaviti mrežu ili grupu prijatelja BiH** koju bi činile istaknute i uticajne ličnosti koje gaje poseban afinitet prema BiH i koje bi pomogle boljem pozicioniranju BiH u svijetu i prodoru na tržišta za bh. kompanije.
- **Sinergijskim djelovanjem** vlada na svim nivoima treba se uspostaviti intenzivna saradnja sa privrednim sektorom, akademskom zajednicom, nevladinim sektorom, medijima u cilju osiguranja sigurnosti, stabilnosti, zaštite i ekonomskog prosperiteta građana BiH.
- Pronaći najbolje mehanizme kako bismo što više **ojačali ili povratili izgubljenju poziciju** kod svojih prijatelja, kako na zapadu, tako i na istoku, te oživjeli nekadašnje bliske odnose sa vodećim zemljama sub-Saharske Afrike.
- **Spretno održavati odnose sa zemljama članicama OIC**, kako bi se maksimizirale koristi saradnje sa svakom zemljom pojedinačno.
- **Multikulturalnost i multietničnost** iskoristiti kao prednost za jačanje diplomatskih veza sa različitim zemljama i kulturama.
- **Osnažiti sektor ekonomske diplomacije na ključnim mjestima**, posebno u centrima odlučivanja u zapadnoj Evropi i industrijskim centrima u Aziji, s ciljem promoviranja bh. kompanija kao potencijalnih partnera kompanijama koje trenutno planiraju izmještanje proizvodnje sa Dalekog Istoka na evropski kontinent.
- **Postaviti jasne i mjerljive ekonomske ciljeve (KPIs) ambasadorima i konzulima** (priliv investicija iz te države, izvoz iz BiH u tu državu, broj turista i sl.).

Kako Bosna i Hercegovina može iskoristiti ovu šansu? (2)

Kroz identifikaciju i osnaživanje resursa

- **Identificirati stručne kadrove**, te raditi na izgrađivanju novih, saradnjom sa obrazovnim institucijama u svijetu i obezbjeđivanjem stipendija.
- **Identificirati regije u BiH** gdje bi bili izgrađeni klasteri proizvodnje, uzevši u obzir postojeće centre (npr. Goražde, Tešanj, Derventa...).
- **Identificirati najuspješnije i najbolje kapacitirane privredne subjekte u BiH**, po sektorima, i izvršiti procjenu njihovih proizvodnih kapaciteta, ojačati ih kadrovski, uz pomoć bankarskog sektora i podršku države kako bi mogli konkurisati i biti kompetitivni.
- **Identificirati proizvodne i industrijske grane** (npr. digitalna ekonomija) i anticipirati zanimanja koja će za 10 ili više godina biti neophodni za implementaciju vizije ekonomskog razvoja BiH.
- **Formirati mrežu prijatelja bosanske dijaspore** u većim centrima u BiH, kao platforme za reintegraciju bosanske dijaspore, odnosno njenih članova koji pokazuju ozbiljan interes za povratak u domovinu, pokretanje poslovnih projekata u BiH, otvaranje malih biznisa, pokretanje poljoprivredne proizvodnje i sl.
- **Ponuditi olakšice i različite stimulacije** za "specifične" projekte koji odgovaraju kriterijima „transfer of production“.
- **Pripremiti i implementirati industrijske politike** bazirane na inovacijama.

Formirati jedinicu za podršku implementaciji velikih projekata

(Project Implementation Unit)

- Zbog vrlo sporih procedura, korupcije i nepostojanja centralnog mjesta koje će pratiti i upravljati većim projektima **propustili smo veliki broj šansi za razvoj bh. privrede.**
- **PIP Units trebaju imati ingerencije da izdaju naloge** da za projekte od nacionalnog interesa implementira i ubrza procese. PIP koncept obavezno implementirati kroz:
 - Kabinet Predsjedavajućeg Vijeća Ministara BiH
 - Kabinete entitetskih premijera (F BiH i RS)
 - Kabinete svih kantonalnih premijera u F BiH
- Praksa je slična u drugim državama (primjer Srbije) i sve države koje privlače investitore i osnivanje ovakve jedinice trebale bi pratiti izmjene regulative.

Društvena odgovornost bh. kompanija

- Kompanije u Bosni i Hercegovini su više puta pokazale svoju društvenu odgovornost u kriznim vremenima.
- Podsticati društveno odgovorno poslovanje i ponašanje, te predstaviti i promovisati kao normu u BiH.
- **Predložena mjera: omogućiti kompanijama povrat PDV-a na doniranje hrane** pred istek roka trajanja javnim kuhinjama i udruženjima poput Pomozi.ba. Nedavno je jedna kompanija spalila više tona hrane u prisustvo inspektora kako bi na taj način izbjegla plaćanje PDV-a na robu kojoj je istekao rok trajanja.

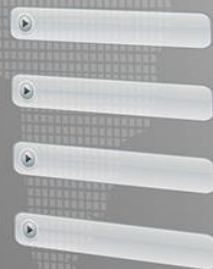

**VISOKI
PRIORITET**

**SREDNJI
PRIORITET**

**NISKI
PRIORITET**

**AKCIONI
PLAN**

AKCIONI PLAN ZA POLJOPRIVREDU I PROIZVODNJU HRANE (1)

Prijedlog strateških projekata i inicijativa za jačanje ekonomije

PROBLEM

Nedostatak državne strategije za poljoprivredu sa jasnim setom mjera i sistemskim pristupom subvencijama

Uvoz osnovnih namirnica prevelik što rezultira deficitom od 2 milijarde KM (prehrambenih proizvoda)

Domaći proizvođači zbog nedostatka efekata ekonomije obima ne mogu biti efikasni i konkurentni na domaćem i međunarodnom tržištu

INICIJATIVA/PROJEKAT

Napraviti poljoprivrednu strategiju po uzoru na najbolje svjetske prakse sa jasnim ciljevima, a na osnovu strategije poljoprivrede.

Potrebno osnovnim životnim namirnicama dati epitet „strateški“.

Promijeniti Zakon o PDV - uvesti manju stopu PDV za strateške proizvode, što bi proizvođačima omogućilo veće marže i više prostora za veća ulaganja i upošljavanje radne snage.

AKTIVNOSTI

Resorna ministarstva uz angažman eksperata iz različitih oblasti bi trebali napraviti strategiju, usaglašenu sa ekonomskom strategijom.

Definisati da su strateški proizvodi: pšenica i ostale sorte, šećer, kvasac, krompir, pileće i goveđe meso, jaja, voće i povrće, mlijeko i mliječni proizvodi, so, jestivo ulje (suncokret, soja, uljana repica i masline), stočna hrana (kukuruz, kukuruzna sačma, proteinska sačma).

Ministarstvo finansija pokrenuti procedure za promjenu i uvođenje diferencirane stope PDV-a.

AKCIONI PLAN ZA POLJOPRIVREDU I PROIZVODNJU HRANE (2)

Prijedlog strateških projekata i inicijativa za jačanje ekonomije

 PROBLEM	 INICIJATIVA/PROJEKAT	 AKTIVNOSTI
Nedovoljna proizvodnja krompira, uzgoja pšenice i ostalih sorti žitarica	Povećati proizvodnju krompira, uzgoj pšenice i ostalih sorti žitarica. 	Obradivo zemljište u vlasništvu države, malih poljoprivrednih proizvođača i svih ostalih institucija bi se trebalo angažirati, uz adekvatnu podršku subvencijama.
Veliki uvoz mesa, uprkos kvalitetu domaće proizvodnje	Povećati stočni fond za potrebe proizvodnje mesa i mesnih proizvoda, mlijeka i mliječnih proizvoda. 	Subvencije poljoprivrednicima za proizvodnju stočne hrane, malim privrednicima za proizvodnju mesa, proizvođačima mesa za ekološko zbrinjavanje otpada, proizvođačima za implementaciju certifikata kvaliteta. Ministarstva Poljoprivrede, Razvojne agencije, EU fondovi bi se u ovom kontekstu trebali ujediniti i pomoći poljoprivredi.
Ulje se proizvodi u BiH, ali samo 15% sirovina dolazi iz domaće poljoprivrede	Povećati proizvodnju suncokreta, soje i uljane repice 	Obradivo zemljište u vlasništvu države, malih poljoprivrednih proizvođača i svih ostalih institucija bi se trebalo angažirati, uz adekvatnu podršku subvencijama.
Problem obaveznih dozvola za uvoz uljarica (suncokret, soja i uljana repica).	Ukinuti obavezu pribavljanja dozvola. 	Ministarstvo trgovine i ekonomskih odnosa da inicira ukidanje obaveze pribavljanja dozvola i obezbijediti nesmetan uvoz uljarica, kao osnovne sirovine za domaću industriju ulja, kao što je to slučaj sa drugim vrstama žitarica.
Nizak nivo proizvodnje stočne hrane	Pokrenuti proizvodnju kukuruzne sačme, kukuruza, proteinske sačme 	Obradivo zemljište u vlasništvu države, malih poljoprivrednih proizvođača i svih ostalih institucija bi se trebalo angažirati, uz adekvatnu podršku subvencijama.

AKCIONI PLAN ZA POLJOPRIVREDU I PROIZVODNJU HRANE (3)

Prijedlog strateških projekata i inicijativa za jačanje ekonomije

 PROBLEM	 INICIJATIVA/PROJEKAT	 AKTIVNOSTI
Domaće tržište šećera nije zaštićeno od uvoza iz zemalja CEFTA-e	Izuzeti bijeli šećer iz CEFTA sporazuma. 	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH inicirati u sklopu CEFTA sporazuma.
Uvozne kvote na sirovi šećer kompliciraju rad i onemogućavaju efikasno poslovanje	Ukinuti carinu za sirovi šećer koji služi za proizvodnju bijelog šećera 	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH inicirati izmjene zakonske i carinske regulative.
Motiviranost sezonskih radnika	Porezno rasteretiti sezonske radnike 	Izmijeniti regulativu na državnom ili entitetskim nivoima
Mali posjedi, što velikim firmama onemogućava rad i nabavku sirovina, te su zbog toga usmjerene na uvozne proizvode	Formiranje otkupnih stanica i povezivanje kooperanata. Razvijanje legislative koja potiče dinamičnije tržište poljoprivrednog zemljišta. Ohrabrivanje okrupnjavanja poljoprivrednih posjeda. 	Ministarstva nadležna za poljoprivredu trebaju uspostaviti otkupne stanice i povezati kooperante, da bi se ovaj problem reducirao. Potpora države potrebna, a otkupne stanice mogu biti u privatnom ili državnom vlasništvu.

AKCIONI PLAN ZA POLJOPRIVREDU I PROIZVODNJU HRANE (4)

Prijedlog strateških projekata i inicijativa za jačanje ekonomije

 PROBLEM	 INICIJATIVA/PROJEKAT	 AKTIVNOSTI
Sirovina za proizvodnju ambalaže za hranu se trenutno najvećim dijelom uvozi	Povećati proizvodnju hemijske industrije – kao osnove za proizvodnju ambalaže. 	Država i privatni sektor bi se trebali angažirati da se podigne nivo hemijske proizvodnje u BiH.
Niska tehničko-tehnološka opremljenost u poljoprivredi	Subvencije za investicije u visoke tehnologije u okviru poljoprivrede 	U sklopu subvencija potrebno predvidjeti mjere po uzoru na EU gdje poljoprivrednici korištenjem visokih tehnologija znatno smanjuju troškove radne snage, te imaju jeftinije proizvode.
Skromna stručna i tehnološka znanja	Obuka i podrška malih poljoprivrednika od strane savjetodavnih servisa vodećih prehrambenih kompanija 	Organizovati obuku i podršku malih poljoprivrednika po uzoru na velike kompanije (poput AS Holding, BIMAL, i dr.), u saradnji sa univerzitetima, fakultetima i institutima osmisliti dodatne aktivnosti.
Nedostatak povoljnih sredstava za poljoprivredne projekte	Obezbijediti povoljnija sredstva za poljoprivredu i prehrambenu industriju. 	Banke, po uzoru na subvencije na nivou kantona i opština, trebaju obezbijediti povoljne finansijske linije. Različiti nivo vlasti bi putem projekata subvencija profitne marže mogli dati značajan doprinos ovome.

AKCIONI PLAN ZA POLJOPRIVREDU I PROIZVODNJU HRANE (5)

Prijedlog strateških projekata i inicijativa za jačanje ekonomije

 PROBLEM	 INICIJATIVA/PROJEKAT	 AKTIVNOSTI
Staklenička proizvodnja ima podređen stav kod subvencija	Osmisliti subvencije za stakleničku proizvodnju, na osnovu prinosa, a ne zasijane površine 	Staklenička proizvodnja, koja daje najveću količinu prinosa, ima podređen stav kod subvencija, jer se subvencije dijele po hektaru zasijane površine Nadležne institucije trebaju donijeti odluku o poticaju i mjerama podrške za stakleničku proizvodnju.
Slabo razvijena domaća proizvodnja osnovnih životnih namirnica	Vršiti popunu robnih rezervi putem dugoročnih ugovora s domaćim poljoprivrednim proizvođačima. 	Ministarstvo poljoprivrede, Vlada FBiH (robne rezerve) bi trebale insistirati na primjeni Zakona o robnim rezervama.
Robne rezerve na minimumu	Dati proizvodnim firmama da upravljaju robnim rezervama 	Vlada FBiH bi trebala insistirati na primjeni Zakona o robnim rezervama.
Zbrinjavanje otpada	Obezbijediti podršku za unapređenje zaštite od onečišćenja otpadom 	Potrebna podrška države kako bi se unaprijedila zaštita od onečišćenja otpadom i zbrinjavanje i iskorištavanje otpada iz prehrambene industrije.
Podizanje nivoa kvaliteta i sigurnosti	Uvesti međunarodne i EU kvalitativne standarde u primarnu biljnu, stočarsku proizvodnju, zaštitu okoliša 	Država, Institut za standardizaciju konsultantske kuće, certifikacijske kuće, firme da zajedno osmisle i realizuju aktivnosti uvođenja i implementacije međunarodnih standarda.

AKCIONI PLAN ZA POLJOPRIVREDU I PROIZVODNJU HRANE (6)

Prijedlog strateških projekata i inicijativa za jačanje ekonomije

PROBLEM

Loša povezanost nauke i privrede uz nedovoljan razvoj i istraživanje u primarnoj proizvodnji

Nedostatak laboratorija za analizu hrane i pića

Higijensko-zdravstveni status

Nedovoljna iskorištenost potencijala zemljišta

INICIJATIVA/PROJEKAT

Uspostaviti saradnju sa fakultetima na istraživanju i razvoju novih proizvoda. Razvijati istraživačke kapacitete u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja (npr. razvoj domaće sjemenske proizvodnje).

Uspostaviti referentne laboratorije za potrebe analiza hrane i pića.

Jačati mjere kontrole zdravstvene ispravnosti namirnica i poljoprivrednih proizvoda (naročito uvoznih)

Implementirati poboljšanja uslova poljoprivredne proizvodnje

AKTIVNOSTI

Velike kompanije (npr. AS HOLDING, BIMAL i sl.) u saradnji sa naučno-obrazovnim institucijama (univerziteti, fakulteti, instituti) pripremiti i realizovati istraživačke projekte i programe saradnje.

Univerziteti, najveće prehrambene industrije i država bi se u ovom kontekstu trebali ujediniti i zajedno djelovati, te osposobiti i opremiti domaće laboratorije.

Carina, inspekcije, laboratorije, akreditacije

Implementirati tehničke, hidrotehničke, agrotehničke mjere poboljšanja uslova poljoprivredne proizvodnje, povećanja plodnosti i proizvodnog potencijala zemljišta. Postojeće zemljište ima znatno veće potencijale, gdje je potrebno raditi na poboljšanju kvaliteta, što zajednički mogu osmisliti i realizovati naučno-obrazovne institucije sa prehrambenim industrijama i država.

AKCIONI PLAN ZA FARMACEUTSKU INDUSTRIJU (1)

Prijedlog strateških projekata i inicijativa za jačanje ekonomije

PROBLEM

Neadetavno poslovno okruženje koje ograničava razvoj i praktično onemogućava oporavak privrede nakon pandemije.

Neuvezan lanac snabdijevanja

Nedostatak kvalificirane radne snage

INICIJATIVA/PROJEKAT

Usvojiti Zakon o poticanju razvoja strateških industrija u Federaciji BiH.

Stimulisati proizvodnju etanola i materijala od PVC-a koji se koriste za pakovanje dezinficijensa i drugih proizvoda

Usmjeravanje obrazovne politike prema potrebama strateških industrija (kao što je farmaceutska).

AKTIVNOSTI

Pripremiti i što hitnije usvojiti zakon o poticanju razvoja strateških industrija u Federaciji BiH i planirati usvajanje ovog zakona kao jednu od ključnih mjera u Strategiji razvoja FBiH 2021-2027. g. koja je u finalnoj fazi izrade. Smisao ovog zakona jeste precizna detekcija strateških industrija, na osnovu mjerljivih parametara kao što su investicije, zapošljavanje visokoobrazovanog kadra, izvoz i razvoj proizvoda/usluga, te provođenje mjera podrške za sve takve kompanije u vidu različitih poreskih olakšica i usmjeravanja obrazovnih politika ka potrebama takvih industrija. Ova mjera, ne samo da bi značajno podstakla oporavak i razvoj postojećih strateških kompanija, već bi predstavljala i snažan zakonodavni okvir za privlačenje stranih investicija, kao i ohrabrivanje domaćih kompanija na dodatna ulaganja.

Uspostaviti saradnju sa proizvođačima šećera u BiH na projektima proizvodnje etanola (Agrana).
Usvojiti zakon i podsticaje za proizvođače PVC-materijala, putem otkupa i reciklaže.

Uska saradnja nadležnog Ministarstva (obrazovanje) i proizvođača radi određivanja broja i profila uposlenika, uz stipendiranje učenika i studenata iz konkretne oblasti, te garantovano zaposlenje po završetku studija uz ugovoreni minimalni rok zadržavanja u određenoj firmi.

AKCIONI PLAN ZA FARMACEUTSKU INDUSTRIJU (2)

Prijedlog strateških projekata i inicijativa za jačanje ekonomije

PROBLEM

Pokrivenost uvoza samo 22%

Slabljenje kapaciteta domaće proizvodnje usljed dumpinga inostranih proizvođača

Slaba zastupljenost domaćih lijekova u robnim rezervama

INICIJATIVA/PROJEKAT

Stimulisati domaću proizvodnju lijekova kroz povećanje potrošnje domaćih proizvođača na esencijalnim listama.

Zaštititi domaće proizvođače od dumpinga i omogućiti preferencijalan status domaćim proizvođačima s ciljem podizanja konkurentnosti.

Nabavka lijekova i dezinfekcionih sredstava za potrebe robnih rezervi FBiH i RS.

AKTIVNOSTI

Primijeniti postojeći Zakon o lijekovima koji omogućava Vladama donošenje odluka u cilju podsticaja domaće farmaceutske industrije na način da se na listama lijekova koje finansiraju ZZO daje prednost domaćim proizvođačima lijekova, a lijekove inostranih proizvođača uvrstiti na liste samo ako ih nemaju domaći proizvođači (ograničeni broj proizvođača na listi).
Dodatno izmijeniti zakone koji regulišu ovo pitanje i prilagoditi ih situaciji nakon pandemije COVID-19, sa dodatnim mjerama podrške domaćim proizvođačima.

Donošenje nove odluke o Primjeni preferencijalnog tretmana domaćeg (jer postojeća odluka važi do 01.06.2020.) i novom odlukom povećati stopu preferencijala u odnosu na postojeću stopu od 5% (Premijer Federacije BiH već je uputio prijedlog povećanje sa 5% na 50%). Insistirati na važenju ove odluke najmanje u trogodišnjem periodu. Također, redefinirati Zakon o sistemu državne pomoći u BiH, s obzirom da je EU, kao i brojne države članice, donijela veliki broj mjera kojim se praktično odredbe o ograničavanju državne pomoći stavljaju van snage i nema nikakvog osnova da BiH i dalje primjenjuje takve odredbe u domaćem zakonodavstvu čime se ograničava u kreiranju adekvatnih politika kojim bi se stimulisao brži oporavak i razvoj privrede.

Zakonom o robnim rezervama obavezati zastupljenost domaćih lijekova proizvedenih u BiH na minimalno 50% u strukturi robnih rezervi. Zakon o javnim nabavkama se primjenjuje prilikom nabavke. Robne rezerve RS-a su u stečaju i njihova sanacija je neophodna da bi se i kod njih primjenila mjera.

AKCIONI PLAN ZA ENERGIJU

Prijedlog strateških projekata i inicijativa za jačanje ekonomije

PROBLEM

Potpuna energetska ovisnost o prirodnom gasu iz Rusije

Proces i procedure za investiranje u obnovljive izvore energije traju 3-4 godine

Procedure za investiranje u infrastrukturne energetske projekte (uključujući i one od međunarodnog značaja) predugo traju

INICIJATIVA/PROJEKAT

Diverzifikacija izvora – spajanje gasovoda sa Hrvatskom, korištenje gasa iz Azerbejdžana i drugih država

Ubrzati i pojednostaviti procedure i odobrenja za investicije u obnovljive izvore

Donijeti ubrzane procedure investicije u infrastrukturu energetskih projekata

AKTIVNOSTI

Donijeti Zakon o Južnoj interkonekciji.

Implementirati USAID Detaljni prijedlog pojednostavljenja procedura.

Pri donošenju novih zakona u energetskom sektoru posebnu pažnju posvetiti podsticanju investicija, te pojednostaviti sve prakse i procedure u vezi toga.

AKCIONI PLAN ZA „KUPUJMO DOMAĆE“

Prijedlog strateških projekata i inicijativa za jačanje ekonomije

PROBLEM

Nizak nivo kupovine i proizvodnje domaćih proizvoda

Nevezanost malih proizvođača

Neadekvatan branding domaćih proizvoda

Parcijalno nastupanje i neadekvatna promocija na tržištu

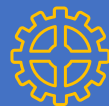
INICIJATIVA/PROJEKAT

Lobirati za povećanje budžetskih sredstava za poticaj i promociju domaće proizvodnje. Edukacija proizvođača, prodavača i kupaca „Kupuj domaće“. Popunjavanje polica marketa sa više domaćih proizvoda.

Formiranje udruženja i drugih oblika organizovanja malih proizvođača s ciljem zajedničkog nastupa na tržištu.

Rad na novom brendiranju proizvoda i postavki u prodavnicama na posebnom vidljivijem mjestu.

Rad na sveobuhvatnoj kampanji u saradnji s postojećim kompanijama koje se bave promocijom Kupujte domaće

AKTIVNOSTI

Kampanje javne edukacije i donošenje obavezujućih zakonskih regulativa. Direktna edukacija – konferencije, seminari, digitalni marketing, influenseri, razna udruženja i sl. Edukacija i promocija putem medija - javni RTV servisi, privatne medijske kuće, nagradne igre. Udruživanje prodavača u cilju promocije prodaje domaćih proizvoda (klaster marketing). **Usvojiti /dopuniti zakon** koji je obavezujući da javna uprava osim što treba da pruža potporu da prati, motivira, sufinansira i predlaže mogućnosti kojima je za cilj bolje pozicioniranje domaćih proizvoda

Na nivou općina, gradova i kantona raditi na uspostavljanju zajedničkih organizacija i asocijacija malih proizvođača. Brendirati proizvode u jednu korpu. Proizvode prodavati pod jednom, prepoznatljivom (brendiranom) markom, kad god je moguće.

Raditi na rebrendiranju domaćih proizvoda - pakovanje da bude prijemčivije. Izdvojiti specifične proizvode tipa: travnički ili livanjski sir, fojnički krompir i napraviti brend i dobar izvozni proizvod. Organizovati kontinuirani otvoreni konkurs za ideje prema kreativnoj industriji.

Uraditi analize šta je to što kupca pokreće da kupi: akcijska cijena, kvalitet, domaće... Usklađivanje marketing plana s postojećim planovima drugih udruženja Snimanje emisija tipa How to make- kako nastaje proizvod Pisati i plasirati promo edukativne tekstove uz adekvatne reklame

AKCIONI PLAN ZA EKONOMSKU DIPLOMATIJU

Prijedlog strateških projekata i inicijativa za jačanje ekonomije

PROBLEM

Nepostojanje inicijativa da se iskoristi trenutni trend „offshoring” vs. „nearshoring”

Nedovoljno iskorišten potencijal bh. dijaspore

Smanjen broj turista u BiH zbog korona pandemije

INICIJATIVA/PROJEKAT

Usmjeriti napore ekonomske diplomacije kako bi se proizvodni kapaciteti sa Dalekog Istoka premjestili u BiH.
Pripremiti programe stimulacija i olakšica za investicije.

Uvezati domaće kapacitete unutar i van zemlje s ciljem saradnje na jačanju bh. ekonomije i diplomatskih veza

Relaksacija viznog režima.
Programi za posjete djece i omladine iz bh. dijaspore i drugih turista.
Priprema kampanje za promociju BiH kao turističke destinacije.

AKTIVNOSTI

Identificirati stručne kadrove i regije u BiH koje su pogodne za investicije i smještaj proizvodnje, uz identifikaciju najuspješnijih i najbolje kapacitiranih privrednih subjekata u BiH koji bi bili partneri inostranim investitorima.
Identificirati proizvodne i industrijske grane, te ponuditi olakšice i različite stimulacije za investicione projekte „transfer of production“.
Pripremiti i implementirati industrijske politike, bazirane na inovacijama.
Postaviti jasne i mjerljive ekonomske ciljeve ambasadorima i konzulima (priliv investicija, izvoz, broj turista i sl.) uz koordinaciju Ministarstva vanjskih poslova BiH).

Izraditi novu strategiju rada sa dijasporom sa akcentom na jačanje ekonomskih i diplomatskih veza.
Formirati mrežu prijatelja bh. dijaspore u većim centrima u BiH, kao platforme za reintegraciju bosanske dijaspore

Ukinuti ili olakšati procedure za turističke vize za sve koji u većem broju dolaze u BiH.
Osmisliti programe za djecu i omladinu iz bh. dijaspore za edukativno/zabavne boravke u BiH i drugih turista.
Osmišljivanje i realizacija promotivne kampanje u državama iz kojih tradicionalno dolazi najveći broj turista.

AKCIONI PLAN ZA INOVACIJE I START-UP BIZNISE (1)

Prijedlog strateških projekata i inicijativa za jačanje ekonomije

PROBLEM

Nekoordiniran pristup razvoju start-upa na nivou BiH

Nepostojanje podataka o tome šta se proizvodi u BiH

Nedostatak ideja i podrške za pokretanje novih start-up biznisa

Nedostatak podrške vlada i domaćih kompanija domaćim inovatorima, uz nedostatak podsticaja za inovacije

INICIJATIVA/PROJEKAT

Uspostaviti koordiniranu podršku za razvoj start-upa na nivou države

Analizirati šta BiH proizvodi (po proizvodima) radi upravljanja kapacitetima i definisanja supstituta uvoznim robama

Uključivanje start-up biznisa u lanac snabdijevanja uspješnih domaćih kompanija

Uspostavljanje podrške inovatorima s ciljem da BiH postane regionalni centar inovacija

AKTIVNOSTI

Formirati Radnu grupu za startup sektor u Bosni i Hercegovini.

Uspostaviti sveobuhvatan statistički izvještaj o domaćoj proizvodnji po proizvodima.

Definisati koje sirovine za domaće proizvođače mogu proizvoditi start-upi i ulagati u njih.

Osigurati podršku inovatorima u BiH kroz finansiranje udruženja, te refundiranje dijela troškova izrade prototipa, na brz i transparentan način.
Organizovati virtualni regionalni sajam inovacija u cilju brendiranja BiH kao „regionalnog centra za inovacije“.
Organizovati što veći broj inovacijskih izazova (takmičenja).

AKCIONI PLAN ZA INOVACIJE I START-UP BIZNISE (2)

Prijedlog strateških projekata i inicijativa za jačanje ekonomije

PROBLEM

Nepostojanje pristupa informacijama, kontaktima i znanju za pokretanje novog biznisa

Nedovoljna uspješnost provedenih mjera podrške start-up biznisima

Nedostatak sredstava i finansijera za pokretanje biznisa

Visoki troškovi poslovanja online biznisa

INICIJATIVA/PROJEKAT

Potaknuti i olakšati razvoj start-upa kroz omogućavanje jednostavnog pristupa informacijama

Reorganizacija podrške javnog sektora start-up biznisima

Omogućiti start-up biznisima pristup povoljnim izvorima finansiranja

Sniziti troškove poslovanja online biznisa umrežavanjem banaka. Pokrenuti zajedničku platformu za online prodaju bh. proizvoda.

AKTIVNOSTI

Uspostaviti digitalnu start-up platformu za razmjenu znanja potrebnih novim biznisima.

Redefinisati kriterije za dodjelu sredstava u cilju kreiranja održivih firmi, ne samo povećanja zaposlenosti (uključiti Radnu grupu). Redefinisati edukacijske programe za start-upe kako bi stekli praktična i relevantna znanja, umjesto opštih i nekonkretnih. Rad inspekcija usmjeriti da djeluju preventivno i savjetodavno u prvoj godini, a ne spoticajno na start-up biznise. Definirati poreske mjere za podršku start-upima.

Uspostaviti garantni fond za finansiranje start-upa od strane banaka. Učlaniti BiH u EaSI program EU, Programa za zapošljavanje i socijalne inovacije (EaSI) - Ministarstvo civilnih poslova BiH da ratifikuje sporazum sa EU. Iskoristiti postojeće fondove za super rane investicije i osigurati nove fondove.

Napraviti zajednički projekat svih zainteresiranih banaka u BiH i kreirati jedno rješenje za online plaćanja. Uspostaviti jednostavnu platformu za online trgovinu bh. proizvođača (npr. MyBazar).

AKCIONI PLAN – OSTALE MJERE

Prijedlog strateških projekata i inicijativa za jačanje ekonomije

 PROBLEM	 INICIJATIVA/PROJEKAT	 AKTIVNOSTI
Investicioni projekti imaju problem spore implementacije, što sprječava i usporava nove investicije.	Oformiti jedinice za podršku implementaciji velikih projekata 	Jedinice bi u okviru vlada imale zadatak da daju podršku investitorima, a bili bi pod direktnom nadležnosti premijera određenog nivoa vlasti
Uvoz veći od izvoza za većinu namirnica, pad obima trgovine zbog restrikcija u kretanju	Online trgovina za male i velike proizvođače. 	Digitalizacija prodaje proizvođača, uključujući dostavu tih proizvoda. Od posebnog značaja za male biznise, koji zbog velikih ulaganja nisu u mogućnosti prodavati svoje proizvode online. Omogućava malim proizvođačima prisutnost i prodaju putem online kanala.
Uvoz veći od izvoza za većinu prehrambenih proizvoda	Preuzimanje trgovačkih lanaca u domaće vlasništvo 	Uzimanje finansiranja od komercijalnih banaka.
Očekivan veliki pad doznaka iz dijaspora, koje čine značajan udio BDP-a	Pojeftiniti usluge transfera novca iz inostranstva 	Banke u saradnji sa IT sektorom napraviti platformu za near-realtime online/ elektronsko/ mobilno plaćanje, po uzoru na Švedsku ili Filipine.
Novi projekti u okviru strateških proizvoda zahtijevaju novac	Sindicirana finansiranja za velike projekte, te rast plasmana u poljoprivredu. 	Banke trebaju odobravati finansiranja za sve učesnike u lancu proizvodnje putem sindiciranih finansiranja za velike projekte, te rastu portfolija koji se usmjerava poljoprivrednim i prehrambenim projektima.

AKCIONI PLAN – OSTALE MJERE

Prijedlog strateških projekata i inicijativa za jačanje ekonomije

 PROBLEM	 INICIJATIVA/PROJEKAT	 AKTIVNOSTI
Nedostatak aktivne uloge Razvojne banke u Federaciji BiH	Izvršiti dokapitalizaciju Razvojne banke i implementirati najbolje prakse u poslovanju Razvojne banke FBiH 	Postojanje i dobro funkcionirajuća razvojna banka potrebna je svakoj državi, jer ona igra ključnu ulogu u razvoju strateški važnih projekata jedne zemlje.
Nizak nivo kupovine domaćih proizvoda	Podsticaji za kupovinu domaćih proizvoda – pristup nižim cijenama dionica firme 	Jedan od načina motivacije kupaca domaćih proizvoda je davanje preferencijalnog statusa pri kupovini dionica, kupcima tih proizvoda. Pored patriotskog osjećaja, nužno je privući kupce i ekonomskim motivima.
Velike količine hrane budu uništene, jer im istekne rok trajanja	Omogućiti kompanijama povrat PDV-a na doniranje hrane pred istek roka trajanja javnim kuhinjama i udruženjima poput Pomozi.ba. 	Ministarstvo finansija da pokrene inicijativu za promjenu tretmana PDV kod doniranja hrane sa kratkim rokom trajanja.
Neefikasna javna administracija i visok nivo korupcije	Digitalizacija usluga javne administracije	Sve jedinice javne uprave, koje rade za građane i privredni sektor svoje usluge trebaju napraviti dostupnima, što će ubrzati procese, i smanjiti nivo korupcije.
Brain - drain i nerazvijenost Sjeverozapada	Izgradnja aerodroma u Bihaću 	Intenzivirati sve aktivnosti na izgradnji aerodroma u Bihaću, koji će dati podstrek razvoju turizma i ekonomije ovog dijela BiH.

Pozadina i metodologija

E-mail: info@sarajevobusinessforum.com

- Ovaj dokument je nastao kao **inicijativa Sarajevo Business Foruma (SBF)**, međunarodne investicijske konferencije, koja se od 2010. godine održava u Sarajevu. U aprilu 2020, konferencija se nije mogla održati, ali su glavni protagonisti organizacijskog tima SBF u saradnji sa istaknutim članovima bosanske dijaspore pripremili dokument, kao reakciju na pojavu korona pandemije u BiH.
- Dokument je nastao kao **rezultat istraživanja trenutnih ekonomskih trendova u BiH, regiji i svijetu**. Nakon identificiranja ključnih industrija, na koje se potrebno fokusirati, obavljani su **razgovori sa predstavnicima kompanija i ekspertima**. **Metodom upitnika sakupljeni su ključni i relevantni podaci**. Također, organizovani su **radni sastanci, sesije brainstorminga**, da bi se **kristalizirali detalji i mjere** koje je potrebno poduzeti.
- **SBF je okupio stručnjake iz BiH u zemlji i inostranstvu**, te kroz grupne sesije eksperata definisani su format i sadržaj. Održan je i niz online sesija (tzv. webinar) na specifične teme, a obavljani su i intervjui i pojedinačne sesije sa industrijskim ekspertima. Izvršena je usporedba i pregled mjera drugih država, kao svojevrsan benchmark za mjere predložene u ovom dokumentu.
- Rezultat inicijative i zajedničkog rada su **interventne mjere i akcioni plan po industrijskim granama za postizanje samoodrživosti**.

AUTORI I SARADNICI

Amer Bukvić, mr.
Predsjednik Uprave, Bosna Bank
International & Team leader
Projekta

Zoran Puljić, MBA
Direktor, Fondacija Mozaik

Rusmir Hrvic
Predsjednik Uprave,
AS Holding

Doc. Dr. Sanela Pašić
Sarajevo School of Science and
Technology, Ekonomski fakultet

Sanel Kusturica, MBA
Predsjednik Uprave,
Sparkasse bank

Karlheinz Dobnigg
Predsjednik Uprave,
Raiffeisen bank

Dr. Harun Kapetanović
Finansijski i ekonomski
stručnjak, Dubai

Nedim Uzunović
Direktor Društva,
Bosnalijek

Prof.dr. Emir Hrnjić
National University
Singapore

Sedad Avdić
ICT ekspert i konsultant,
Njemačka

Vedad Halilović, mr.
Direktor izvoza,
AS Holding

Dženan Mujezinović
Direktor podružnice Sarajevo,
Studen Global SEE

Edin Zametica, mr.
Stručnjak za energiju, BiH

Emir Čehajić, MBA
Član Uprave, Bosna Bank
International

Elvir Resić, mr.
Generalni konzul Bosne i
Hercegovine u Čikagu

Doc. Dr. Dženan Kulović
Ekonomski fakultet Univerziteta
u Zenici

Osman Softić, mr.
Stručnjak za međunarodne
odnose, Foreign Relations
Council

Ekrem Turajlić, MBA
Direktor regije Bliski istok,
Afrika i Turska, Bosnalijek

Dr. Elma Agić-Šabeta
Direktor sektora za kontrolu
rizika, Bosna Bank International

Dino Selimović
Direktor marketinga i
komunikacija, Bosna Bank
International

Nedžad Gušić, MBA
Rukovodilac odjeljenja za finansijski
menadžment i savjetovanje, Bosna
Bank International

Anisa Lojo-Bajrić, mr.
Rukovodilac Odjeljenja za
planiranje i kontroling, Bosna
Bank International

Lejla Huskić, mr.
Asistent predsjednika uprave
banke za poslovnu strategiju i
projekte, Bosna Bank International

SARAJEVO
BUSINESS
FORUM

Mi to možemo!

SARAJEVO
BUSINESS
FORUM

